

Nr. 14
1 9 3 8
30 s.

Scoutse Hönu

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Nr. 14

1938

SISUKORD:

Kaanel: Noorte Kotkaste Tallinna Maleva Lõuna malevõnna laager Keila-Joal.

L. S.: Päev Keila-Joal.

E. H. Truuvere: Südasuvist merelt ja läänest.

EPA: Jaapani agressiivsusest Kaug-Ida küsimuses.

— Ilmus poiste laulik.

H. N. Linnad — kultuurrahvaste Kulgata.

A. Mäll: Kuidas tõsta?

— Ühises võitluses oma eluõiguse eest.

A/s. FRANZ KRULL

MASINAEHITUSVABRIK, TALLINN

ASUTATUD 1865. A.

Müügiosakond ja laod:

TARTUS, Raekoja 13

Valmistab võistlemata headuses:

masinaid, sisseseadeid, aurukallaid, iğa seltsi põllutõõriistu, keskkütte malmist radiaatoreid ja kallaid. Malmi- ja vasevalu, parandused ja šveissimine

Tõõde eest täieline vastutus

Nõudke elarveid ja prospekte

Mõõdukad hinnad

Ar 938 P
Kaitse

ERSTI
AD RAHVUS-
RAAMATUKOGI

Kaitse Lõdu!

Nr. 14

Tallinnas, 31. juulil 1938

XIV aastakäik

Päev Keila-Joal

Noorte Kotkaste Tallinna Maleva Lõuna malevkonna laagris

On kuum ja palav juuliku ilm. Tuul on rebinud paksud pilvekangad lahti ja nüüd kiirgab päikeseketas sinetavas taevalaotuses nagu põletav tulekera.

Veneturu-äärne puiestee Tallinnas on palistatud tihedalt punaste autobustega, mida piirab tihe inim-müür. Neid, kes tahavad sõita väljapoole linna tol-muste tänavate piire, on tuhandeid, ja autobuseliin peab teenima neist täna mitmeid-setmeid sadu.

Keila-Joa sihis sõidab üksik neli bussitait inimesi — see on pikk autobuste „corso“, mis liigub mööda Paldiski maanteed Rannamõisa poole. Sõidukid on inimesist juba tulvil, aga pealetulla-soovijaid on kuni Seevaldini veel kogu tee äär täis. Mõni üksik pressi-takse neist raskelt avanevaist bussistest veel sisse ja siis jätkub sõit kaugete ja kaunite randade poole.

Meie ees keerutab teine buss kohutavat tolmu üles ja selles tolmus peame meie sõitma paar kilo-meetrit. Aga siis saab meie bussijuht korruga tõsiselt vihaseks ja lisab otsustavas kohas tublisti gaasi juure. Hurraa! — meie möödume tolmukeerutajast, kes jääb nüüd ise meie tolmupilve sisse.

Varsti oleme Rannamõisa kõrgustikul ja siit algab igav sõit mööda rasket ja hiljuti kruusatud teed. Meie raske buss jookseb mööda seda teed päris libedasti, kuid kergemaile sõidukeile, eriti mootor- ja jalgrat-tureile, pole säärane tee kuidagi konti mööda. Tuleb vastu poisikeseõhtu jalgrattur, kelle „masin“ teeb ras-ke kruusasel teel imelikke sirkasorkasid, kuni ta maandub lõpuks ühes oma juhiga — õnnelikult! — kraavi.

Teel pudeneb reisijaid rohkesti maha ja kui meie jõuame lõpuks Keila-Joale, on neljast bussist järe-l ainult kaks, kes on võtnud teel Tallinna tagasi sõitnud bussidelt reisijad üle.

Tee laagrisse — palume tähele panna — vööras-tele läbikäimiseks keelatud tee — viib

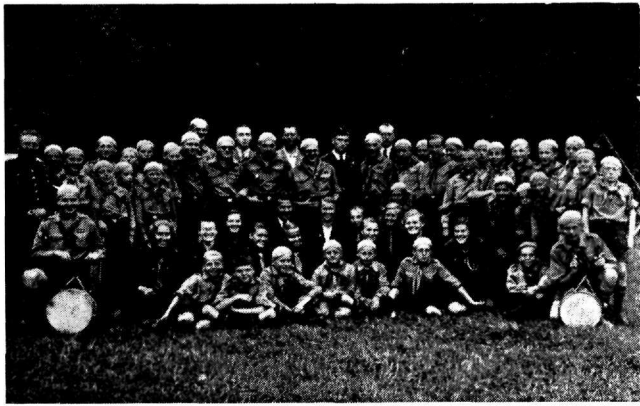
läbi Keila-Joa mõisa pargi, kuid laagrikülastuste keelu-rikkumisele vaadatakse siin lahkesti läbi sõrmede ja niimoodi saame meie lähemalt imetleda Keila-Joa kose ja mõisapargi kaunist looduslikku ilu. Pargi väravasse on vastu tulnud laagri ja Noorte Kotkaste Lõuna ma-levkonna pealik V. Pirsko, kes tervitab esimesena Kaitseleidu Tallinna Maleva Lõuna malevkonna pea-liku kt. V. Resev-Reselit, kes on samuti tulnud ma-levkonna noorte laagrit külastama.

Meie tee viib läbi pargi mere suunas alla orgu, kuhu on leitud laagriks otse ideaalne asupaik. Ühelt poolt metsaga ja teiselt poolt tase vuliseva jõega pii-ratud sõõris asetseb noorte laager, keskel traditsiooni-line tulease ja lipulaud, ümberringi kaares valgete tel-kide rida.

Laagrisse jõudmisel tuleb meile vastu teisi juhti-vaid tegelasi, kõik pruunid ja päikesest põlenud nagu murjanid. Noori on näha siin ja seal askeldamas ringi, kuid suurem osa neist, nagu selgub, on metsatihnikus laiali. Täna õhtul on ju laagris lõkkeõhtu ja nüüd teevad poisid ettekandeks viimseid kibedaid etteval-mistusi.

Lõkkeõhtu kava — see on saladus, mille katet nii kergesti ei kergitata. Iga rühm, iga salk on huvitatud ainult sellest, kuidas anda oma parim ja kuidas naabrid üle trumbata. Seepärast ongi poiste näod täna nii salapärased ning toimingud varjatud paksu metsatihnikuga.

Isegi laagri staap — vanemad juhid ja teised tege-lased — kibelevad lõkkeõhtu ettekande sünnitusvalus. Staabimeeste ettekande „peaproov“ lavastatakse kusa-gil kõrgendikul, kuhu pääseb mööda pikki trepiast-meid külastajana ka nende ridade kirjutaja. Mõtlen huviga, mis siin siis nüüd tuleb. Kas operett või draa-ma, koorilaul või melodeklamatsioon. Aga ei, see on hoopis kõnekoor, vägeva ja riimis kõnega. „Staap meil

Laagri koosseis koos külaliste-gaididega

elab neljas tares...“ algab see lustakalt ja lõpeb samuti. Kõnekoori iga riimitud salm tõstab kätte ühelt staabitelgilt ja näitab, mis mehed ja kuidas nad seal elavad. Muidugi on see mahlakas ja mõnusaltpipardatud nali.

„Peaproov“ ei võta palju aega ja varsti ronime meie jälle mööda treppe alla, et tutvuda lähemalt laagriga. Vahepeal on kogunenud laagrisse ka juba teisi külalisi, nende hulgas ka Tallinna linna koolivalitsuse juhataja J. Kents ja rida laagris viibivate poiste vanemaid.

Vahepeal avaneb võimalus pisut tutvuda laagri eluga ja -oluga. Poisse on siin üle neljakümne, kõik kolme-neljakaupa telkidesse asetatud. Telkides on kõikjal voodid, mis on poiste endi valmistatud, need asetsevad puuvaiadel ja on varustatud nõörpõhjadega. Naelade tarvitamist on välditud kõikjal, kõik ühendused on kas nõör- või traatkinnitustega. Üks staabimeestest on oma telki sel teel isegi mugava diivani soetanud — „telgis türgidiivan eht, staabimeeste endi teht“, nagu umbes äsja kõlas staabimeeste kõnkoori peaproovil.

Telkide ümbruse kaunistamisel on poisid kasutanud oma leidlikku vaimu suurimates annustes. Rõõmustaval kombel on iga telgi kaunistamisel läbi viidud individuaalne joon, mis näitab leidlikkust ja aitab säilitada teatud omapära. Nagu selgub, pole ka telkide ümbruse kaunistamisel saadud läbi teatud sõjakavaluseta, mis väljendus peamiselt oma ideede vaka all hoidmises, et mitte lasta „naabrimehi“ endalt kopeerida.

Poiste telkidest veidi eemal jõekääru kohal asub laagri köök ja laudadest kokkulöödud söökla. Köögi küttekolle asub otse jõe kaldal, et oleks, nagu naljatades üteldakse, hea ja hõlpus vett otse jõest supi- ja teekateldesse tõsta. Toitlustamise alal on poistel abiks (või ümberpöördu!) kaaks Naiskodukaitse Tallinna ringkonna daami, kellede lahkel kutsel asume meiegi varsti taeva sinetava katuse all isuäratavaid võileibu maitsma, rüübates sinna juure küllaltki maitsvast Keila jõe veest keedetud teed. Pikk bussisõit ja vahe-

pealne ringilonkimine on annud meile tubli isu, mille aga tubli laagritoit varsti vaigistab. Ja järele jääb võileivakuhilate asemele ainult raasukesi.

Poisid tulevad õhtusöögilt laagriplatsile oma telkide juure tagasi korralikul marsisammul üksteise järel hanereas. Seminari rühm evib isegi kolm trummi ja niisama palju trummilööjaid, kes põristavad nii vägevalt marsitakti, et tagatipus sörkivatel väikestel poistel annab siblida järele. Üks väike mehike naaberrühmast võtab oma ülesannet (seda paratamatult!) niivõrd tõsiselt, et ta peab tippima kahekordse pikkusega samme, tema kasvuga arvestades. „Sel mehikesel peaks olema küll kaks paari jalgu all,“ üteldakse naljatades.

Järgneb õhtune lipu langetamine vastava tsereemooniaga, mille eel võtab sõna Tallinna linna koolivalitsuse juhataja J. Kents, kes avaldab oma heameelt laagris valitseva korra üle ja tervitab laagris viibivaid poisse, soovides neile mõnusat puhkeaja möödasaatmist.

Varsti selle järele hakatakse kogunema lõkkeõhtule. Külalisi on kogunenud juba sadakond inimest, peamiselt ümberkaudseid suvitajaid ja poiste vanemaid-omakseid. Kohale on ilmunud ka Noorte Kotkaste Lõuna malevkonna vanem kindral O. Sternbeck, kes süütab lõkketule ja võtab siis koos teiste külalistega istet selle läheduses.

Nüüd järgneb selle kauni õhtu huvitavaim osa. Tulevanema sissejuhatavate sõnade järele algavad poisid oma ettekandeid, mis kutsuvad esile üha paisuvaid heakskiiduavaldusi ja naerulaginaid. Siin on süütut nalja, teravmõttelist huumorit, laule, kõnekoore ja kõike muud võimatut ja võimalikku. Kõik, mis näiliselt võimatu, saab poiste teravmõtteliste naljade kaudu peagi võimalikuks ja külaliskond naerab sellele mõnusaltp kaasa. Kui mõni etteaste on eriti õnnestunud, mühistab poiste kõnekoor heakskiiduks: „tore, käre, vahva!“ või muud sellesarnast.

Vahepeal on õhtu juba pimenenud ja võimsad tuleleegid tõusevad lõkke kohal praksudes ja pragisedes

Hommikune lipuheiskamine

taeva poole. See on kaunis ja maaliline pilt. Öhtu kavas järgneb veel mõnusat ja tõsist lõkkejuttu ning kõrgemate külaliste sõnavõtmist, mille järele lõkke-öhtu lõpeb vaikse palvusega.

Lõkktule viimased söed jäävad veel kumama tulepesa kohale, kui saabunud suveöö tunnil laager valgub oma telkidesse, et uinuda pärast mitmekesist ja huvitavat päeva. Osa külalisi lahkub autodel Tallinna, osa aga kasutab laagrijuhude külalislahkust ja poeb samuti telkidesse, et magada kord ühe öögi tõsist laagrimehet und.

Ja siis jääb korraga kõik vaikseks. Ainult jõgi, joostes oma suudme poole, vuliseb tasakesi. Aga siis lehvitavad uneinglid ka külaliste telkide kohal oma tiibu ja varsti magab kogu laager kosutavat laagriund.

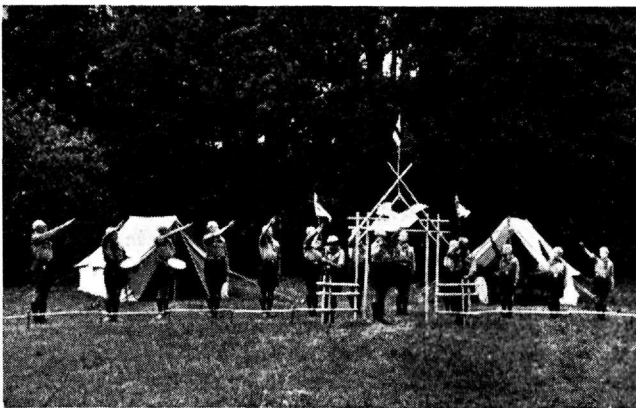
*

Hommikul on varajane päike oma kiire kusagilt telgi prao vahelt sisse poetanud ja see peletab une silmist. Korraga tunned, kui hea ja mõnus on virguda kosutavast unest vabas looduses. Mingi erilisel kerge tunne tärkab rinnas ja sa tunned, et korraga on terve maailm su ees avatud. Ringutad enese asemelt lahti, tõused ja seisad telgi ukse ees: siinsamas jookseb vulisev jõgi, veidi taamal on meri oma liivase ja puhta rannaga, kumba neist valida une silmilt maha pesemiseks? Valid millegipärast jõe, sest mereranda on minna aega hiljem. Lähed jõe ääre, turnid kuidagi abitult kahel kivil ja tõstad mõlema käega karastavat vett silmidele. Kui mõnus see on! Tõepoolest, see on mõnus!

Varsti kõlab laagri lokulaua üldine äratussignaal ja nüüd õiendavad sasitud peadega poisidki oma kaelu telkide uste vahelt välja. Varsti on nad kõik jälle hanereas ja siis liigub see pikk poiste rida hommikuseks kümbluseks mereranda.

Jalutame pisut ringi, imetleme laagri looduslikult kaunist asupaika ja hingame suurte sõõmudega puhast õhku kopsudesse. Siin tahaks elada tõepoolest kogu suve, kahju tõsiselt, et juba täna peab linna tagasi sõitma.

Kui noorte hommikune rivi on möödas, laagrilipp vardasse heisatud ja maitsev hommikueine söödud, seame oma sammud mereranna poole. Sinna ei ole

Lipuheiskamine „Side“ rühma all-laagris

Lihaküpsetamine matkal

kuigi palju maad. Tükike tihedat metsa ja juba pais- tabki eemal sinetav ja rahulik meri. Kui mitu kilomeetrit võib siin olla ühetasast, puhast, valget mereranda? Ei tea, aga nii kaugele kui silm ulatab, on mererand palistatud puhta liivaveeruga. Siia mahuks tuhandeid inimesi merre sulistama ja päikesevanne võtma, aga praegu ei ole siin peale meie ainustki hingelist.

Meri on siin madal ja suuri kivimürakaid täis tikitud. Rand on vaikne ja rahulik.

Istume maha, võtame riided seljast ja laseme end päikesest kõrvetada. Varsti kutsub meri oma karastava kümblusega.

Aga hea on niigi istuda ja vahtida kaugele merele. Ümberringi on kõik vaikne, ainult kaugemal, piirivalve kordoni taga, on kuulda naiste kilkamist meres. Tuul puhub tasa ja see kosutab ning jahutab veidi. Päike on tõusnud juba õige kõrgele. Taevas on peaaegu pilvitu, ainult üksikud valged ja õrnad, nagu piimaga joonistatud, pilvelõngad ujuvad otsatus taevaalaotuses. Meri on vaikne ja rahulik. Kaugel horisondil ujub üksik valge aurik nagu luik, suitsurõngad kohevate sabasulgedena püsti.

*

Varsti hakkab kogunema laagrirahvast juba tihedamalt mereranda. Tuleb noori ja vanu — supellinad õlgadel ja rõõmsad näod ootamas karastavaid suplemismõnuseid.

Päike ja vesi — need kaks on siin iga päev nagu tavaliseks leivakõrvaseks. Ilma nendeta ei saa keegi läbi, nad kuuluvad paratamatult ja teretult mõnusa puhkeaja ja laagripäevade juure.

Meie teeme metsa kaudu suure ringi, sööme suud mustikatest mustaks ja tuleme siis laagrisse tagasi. Varsti tuleb lõunasöök ja hakkab jõudma ärasõiduaeg. Jalutame jälle mööda kaunist Keila-Joa parki omnibusepeatuse juure, varsti viib meid täiskiilutud omnibus tagasi Tallinna poole.

L. S.

SÜDASUVIST MERELT JA LÄÄNEST

MATKAMÄRKMEID LÄÄNE- JA PÕHJAMERELT, HOLLANDIST, BELGIAST JA SAKSAMAALT

1.

Kaunist ja tõelist karastust ning puhkust pakkuv on pikem laevasõit südasuvisel merel. Pole siin mingit tolmu, mille rohkus juulileitsakus matkajale maal on nii rängalt vastumeelne ja tülikas raudteedel, autosõidul või vankris istudes. Ohk siin on nii imepuhas, sulatavalt mahe, hapnikurohke ja merehõngune. Pole merel ka ühtki mutikat, sääske ega kärbest või mõnd vastikut roomikut, kes maal püüavad rikkuda matkaja või töötaja tuju ja rahu.

Meri juulis ei vintsuta sind tormidega ega külmaga. Ta näitab, kui kosutav, värskendav ja paitav on siis õhk, päike, tuul ja öinegi aeg. Jalutad laevalael mugavas riietusvabaduses, ahmid päeval päikest ja soolahõngulise tuule karastavat puhtust, võtad karastavat merevee dušši ja ainus mure on mitte liig palju kaalus juure võtta.

Imekaunis on aga südasuvine meri eriti öösel, kui täiskuu demonstreerib oma paistuse võlu piiritul veteväljal, mis kergelt lainetab ja mille pinnal laeväärest kuni kauge-kauge silmapiirini säteb kuupaistuse hõbedane jõgi. Siis ei taha ega taha magama minna, vaid vahid õndsalikku kergendust ja igatsust tundes kaua-kauga ääretule, salapärasele, öisele kuuvalgusega täidetud merele. Või lamad tugitoolis, kael avatud tuulele ja pilk suunatud selle öise võluri poole.

Ja kui tihti tabad end siis ümisemas või tasakesi laulmas viise, mis sellases meeleolus sobivad. Siis mõistad luuletaja ja helilooja hinge sügavust ning leiad, et neid mõtteid paremates viisides ei olekski vist saanud väljendada, kui need, mida nüüd ümised.

Puhkus südasuvisel merel on täieline. Mõni laine- tus, udu või vihmahoog on sinna sekka nagu tarvilinegi. Väsimatud kajakad — need linnud, kelles edasi elavat hukkunud meremeeste hinged — on laeva alati saatmas. Kui ei viitsi lugeda, vestelda või ei raatsi magada, siis silmitsed nende lendu ja imetled nende püsivust, millel ei näi olevat piire.

2.

Kolmenädalane reis laevaga Tallinnast Hollandisse, Belgiasse ja Saksamaale ning tagasi — peatustega Dordrechtis, Rotterdamis, Antwerpenis ja Hamburgis — ja ringsõitudega nende maade linnades, raudteedel ja sadamais tähendab üle 3900-kilomeetrilist merereisi ja rohkeid sadu kilomeetreid maamatka. See tähendab tuhandeid uusi muljeid, oma pära, ilu, üllatusi ja kõike muud igal maal ja igas uues kohas.

Sooritasin oma ringreisi Eesti riiklikul laeval — Eesti Laevaliini A/S-ile kuuluval segaaurikul „Pearul“ — mis alles käesoleva aasta algul osteti Inglismaalt ja pandi sisse töötama uut eesti liini Tallinn-Hamburg-Rotterdam-Antwerpen ja tagasi. Muidugi raske on võistlus vanade, mõjukate ja rikaste välislaeväärdega, kuid oma riigi ja rahvamajanduse huvides peame püüdma luua oma laevaliine, ei tohi karta võistlust ja peame suutma olla kõigiti võistlusvõimelised.

„Pearu“ on juba hulk reise teinud, rohkesti reisi- jaid ja kaupu vedanud Eesti ja välissadamate vahel, on mõjutanud veohindade langemist ja näib olevat tusedaks alussambaks meie riiklikule ja poolriiklikule laevandusele. „Pearu“ energilise juhtkonna vanemaks on suurte kogemustega ja kauase meresõidupraktikaga kapten Peeter Kask. See ehtsa merekaruliku huumori ja välimusega nõudlik, kuid südamluk laevajuht, — kõrge meremehe rinnaga, nagu ta alati naljavalmina ütleb oma kõhu kohta — on elus näinud palju torme ja hädahoite. Katastroof Põhja-Jäämerel ja külmastvõetud varvaste kaotus, polkovnik Laidoneri saatmine ja „Bobri“ lootsimine ülihädahohtlikul ja Eesti iseseisvusele määratu tähtsusega sõidul Liibavi, läbi Soome lahe ja Läänemere miiniväljade, et tuua Eestile appi Inglise laevastik, osavõtt rohketest dessantoperatsioonidest Vabadussõja ajal, kaks Vabaduse Risti, Eesti ja Saksa elupäästemedalit ning kuld kell Hollandi kuningannalt elupäästetöö eest ja muud aumärgid, mitmeid aastakümneid sõite meredel — see kõik räägib, et see kogenud mereohvit-

ser ja vana kaitseliidu veteraan on elus nii mõndki näinud. Julge ja mõnus on sõita sellase merekaru hoole all, kes on osanud enesele valida ka eeskujulikud kaastöölised.

3.

Mitte ükski riik Euroopas peale Skandinaavia riikide ei mõju nii rahustavalt ega ela nii rahuliku elu kui Holland. Samal ajal kui mujal kõik keeb ja liigub enam või vähem närvilises tempos — poliitiline võitlus, sisemised mured ja raskused, linnaelu ja muu ruttamine, — valitseb Hollandis täieline, peaaegu enne maailmasõjaaegne, rahulikkus. See muidugi ei tähenda,

Holland on kanaalide ja telliskivi maa. Kogu maa on risti ja põigiti täis kanaale. Kanaalide rohked on ka kõik linnad. Hooned nii maal kui ka linnades on telliskivist. See kõvasti põletatud ja meie telliskivist hulga väiksem ning kõvem klinkerkivi on seal kõige tähtsam ning populaarsem ehitusaine. Telliskivist on majad, aiämüürid, kõnniteed, tänavad ja maanteed, sadamakaid ja kanaalikaldad.

Huvitav on vaadata neid kõrgeid kolme-, nelja- ja rohkema kordseid maju, mis sopiliste ja sogaste kanaalide ääres — kas otse veest tõustes või tänava ääre ehitatult — on aastakümnete ja sajandite jooksul viltu vajunud. Uhed rohkem, teised vähem. Nii nad seisavad

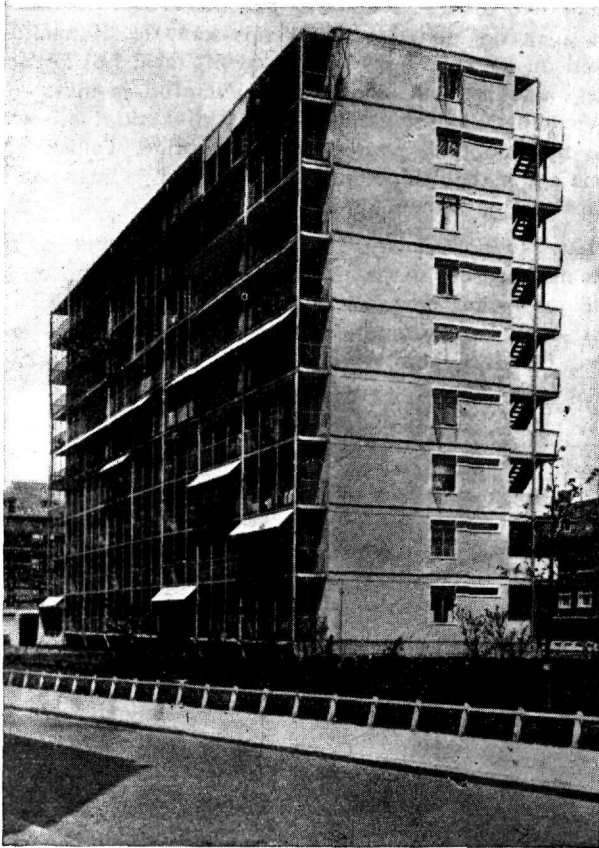
Tüübilisemaid kanaale Dordrechtis, Hollandi vanimas linnas. Sellaseid leidub kõikjal Amsterdamis, Rotterdamis, Antverpenis ja Hamburgis

et Hollandis elu seisaks. Ta liigub omasoodu, kuid aeglaselt, rahulikult ja kindlat rada, nii nagu see on välja kujunenud juba paljude aastate jooksul.

Isegi suurimais keskuses, nagu Amsterdamis ja Rotterdamis, ei tundu ega paista silma suurtele sadamalinnaadele iseloomulikku närvilisust, sagimist ja rutlevat askeldamist. Holland on kaua — üle saja kahekümne aasta — rahu elanud. Ta on hästi kaubitsenud, omab määratu rikkaid asumaid ja on enese niitelda täis söönud. Hollandlane — kes ta ka ei oleks, — töötab rahulikult ja mitte rutates, kindlaksmääratud aja jooksul, ja sööb ning puhkab ka põhjalikult. Ta on vaikne, tagasihoidlik, ettevaatlik ja viisakas. Suur rahvuslik jõukus võimaldab tal hoolitseda kõige eest. Palgad on kõrged, kaubad odavad, liiklemine eeskujulikult ja odavasti korraldatud.

nagu Piisa tornide read Amsterdami ja teiste linnade kanaalide kaldail.

Hollandlane on suur individualist. Ta hindab kõrgelt omaette elamut. Põhimõte, et igasse korterisse olgu sissepääs otse tänavalt, on võimalikult kõikjal läbi viidud, — eriti aga uute elamute linnaosades. Nii on iga korter läbi 2—3 maja korra. Eesuksest pääseb alumisele korrale, kus asub tavaliselt esik, võõrastetuba, söögituba ja köök. Teisel korral on magamistoad ja muud eluruumid, kolmandal aga lao- ja lisaruumid. Uutes moodsates väikekorterite ja töölisasulate linnaosades on sellaseid kortermajade blokke sadu. Enamuses on nad kõik kolmekordsed. Kõrgemates majades on aga ka ülemiste kordade korteritesse ikkagi sissepääs eriuukse ja eritrepikoja kaudu otse alt tänavalt. Majade tagaküljel on poollahtised rõdud, kus kuivatatakse ja klopi-

Elamu moodsas väikekorterite ja töölisasulate linnas Rotterdams. Pildil elamu „tagahoov“ — korterite tagarõdud

takse pesu, riideid ja muid asju. See on omapärane hollandi tagahoov.

Väga populaarne sõiduk Hollandis on jalgratas. Hinnalt on ta odav, kõikjal on rataste hoiukohad, numbrit pole vaja, sõitjal olgu kaasas ainult rattamaksu kviitung (2 guldnat, s. o. Ekr. 4.10 aastas) — nii on ta üldiselt levinud sõiduabinõuna. Ameti- ja tööaja lõpul liiguvad ratturid otse rohitirtsuparvena mööda linnu ja maanteid. Kahe- ja kolmekesi kõrvuti, käed üksteise õlgadel — nii nad sõidavad. Üldse laps, jalgrattur ja jalakäija on Hollandis väga vaba liiklemisega. Hästi tihe, kiire, korralik, otstarbekohane ja küllaltki odav on Hollandis ka tramm-, omnibuse- ja raudteeliiklemine.

Nii maal kui ka linnades on kõikjal näha palju kirikuid, toredaid puisteid, hekke ja hästikorrastatud aedu. Usklik rahvas, täis hällidega, kõrge karja- ja aia- kultuuriga. Ükskõik kus kandis sõidad — kas laevaga kanaalidel ja jõgedel või mõnel mootorsõidukil mööda maanteid — kõikjal näed tuuleveskeid, tehaste korstnaid, kirikute torne, triiphooneid, friisikarju, kauneid puuderidu ja telliskivihooned.

Väga hea ja odav on igasugu suitsetamismaterjal. Samuti igasugu puuvili, lilled, kohv, riidematerjal ja masinad ning sõidukid. Rahvas on jõukas; riietud hästi,

kuid lihtsalt ja otstarbekalt. Moenarri ja kraade tüüp ei torka silma, samuti ei näe värvitud ja puuderdatud naise. Suurlinnades on palju juute, kõrvaltänavail on palju prahti maas ja üldse puutub silma koristamatus.

Vabameelsus ja demokraatlikkus on igas eluavalduses ja igal pool silmatorkav. Muide kuninganna residentsis — Haagis — on kuninglik loss enamasti ilma sõjaväelise vahita ja tavalise järjekordse majanumbri all, nagu iga lihtsa kodaniku majagi (Noordeinde nr. 68).

Hindamatuid kunstiväärtusi, määratud rikkust, kõrget aia- ja põllukultuuri, hästi ja rahus elavat rahvast, õiglast korda — seda näeb reisija Hollandis, kus aga iga äriees tahab sind hinnaga tüssata ja küsib juudi moodi ette.

4.

Maaüldiselt palju kannatanud vapras Belgias on elu ja olud paljudeski asjus sarnased Hollandi omadele. Antwerpen ja selle ümbrus oma kanaalidega ja ehitustega meenutab Hollandit. Ometi torkab Belgias igal sammul võõrale silma palju uut ja omapärast. Kõikjal on näha, et see maa on läbi teinud raske maailmasõja kooli. Torkab silma juba suurem korraldamatus, remondi tarvilisus, vaesus ja muu sellane hallus, mis on tekkinud sõjaegade tagajärjel ja mida kõike pole suudetud nii hästi ja järjekindlalt välja juurida või korraldada, nagu seda on võinud teha sõjast puutumata jäänud, puhunud ja teiste kulul teeninud rahvad.

Rohkem on näha ka sõjaväelasi, kelle munder on lihtne ja otstarbekohane, käitumine asjalik ja julge ning kelle ilme sõjamehelik. Hollandi viksitud, klanitud ja paraadlikult univormi riietatud sõduri kõrval tundub khakivärvis ja välimundris Belgia sõdur meile hoopis lähedasemana. Holland elab sõjaväe asjanduses ajaloos, Belgial on aga värskeid veriseid kogemusi. Palju on siin näha ka maailmasõjaohvrite mälestussambaid, mida rahvas näib väga hoidvat ja austavat. Ja ka invaliid, neid saatuse ohvreid.

Elu Belgias on tublisti odavam kui Hollandis. Söömine ja elukorterid, töö ja paljud kaubad on märgatavalt odavamad. Kauplemine on veelgi vabam kui Hollandis. Ärid on hilise õhtuni lahti, vähimalt kuni kella 8-ni. Kes aga viitsib hiljem kaubelda, see võib seda teha. Igas provintsis on erimäärused ja väga mitmesugused vabadused äritsemise aja ning viiside kohta.

Valusaimaks sisepoliitiliseks küsimuseks Belgias on võitlus kahe riigikeele ümber. Flaamid, kes kõnelevad hollandi keelega suguluses olevat keelt ja keda on ligi 60 protsenti üldrahvaarvust, nõuavad oma keelele, koolile ja rahvale kõiki neid õigusi, mis on seni olnud valloonide prantsuse keelele, mis seni oli esimeseks riigikeeleks. Uute seaduste alusel ongi prantsuse ja flaami keel tunnustatud täiesti üheväärsiks, kuid praktilises elus on veel palju takistusi selle elluviimiseks. See nõuab palju uusi klassikomplekte, uusi silte ja blankette, määrusi ja suurt delikaatsust nii nõudjate kui ka vastutulijate poolt. Agedus ei taha

Maailmasõjas langenud sõdurite ja eraisikute mälestussammas Antverpenis. Keskel kadunud kuninga Albert I kuju

vaibuda ja aastad peavad veel tegema rohtukasvatavat tööd.

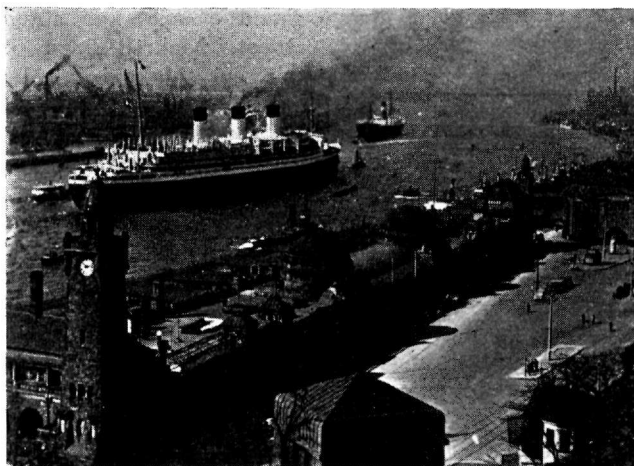
Ka Belgia on suurte kunstiväärtuste maa. Suurte kaunite ja stiilsete ehituste poolest on ta isegi rikkam kui Holland. Uhked ajaloolised majadeblokid, võimsad kirikud, rikkad muuseumid ja vanad ehitused annavad tunnistust Belgia vanast ja kõrgest kultuurist ning sündmusterikkast ajaloost. Rikka tööstusriigina on Belgia praegu väga elav kaubitseja, kelle rahvamajanduslik jõukus on kiiresti tõusmas. Selleks tõusuks aitavad tublisti kaasa ka suured asumaad Sise-Aafrikas ja väga soodsalt sõlmitud kaubalepingud lääne suurriikidega.

Töötempo on seal juba kiirem kui rahulikus Hollandis. Rahvas on kaunim, temperamentsem, liikuvam ja kõiges ruttavam.

5.

Polnud Saksamaad Hitleri valitsuse aegadel veel näinud. Teadsin ja tundsin Saksa olusid Ida-Saksa linnade järgi Weimari vabariigi päevilt. Nüüd nägin esmakordselt uut Saksamaad — Kolmandat Riiki — Euroopa mandri suurima sadama, Hamburgi, kaudu, kuhu meie väike, kuid tragi „Pearu“ ühel ilusal juulihommikul sisse müdistas. Vilkalt üles piki laia ja sügavat Elbe jõge, mööda määratu suure sadama hiiglaslikest kaidest ja sadamabasseinide labürindist, mööda sadadest ookeanihiiglasist ja eelmisel õhtul saabunud Euroopa moodaimast aurikust „Kraft durch Freude“ organisatsioonile kuuluvast puhkereiside laevast „Wilhelm Gustlow'ist“ — otse Hamburgi sadama südamesse, Hansahöfti, lootsiti meie „Pearu“.

Hamburg on tohutu suur ja väga elava liiklemisega suursadam, kus iga päev sadu võõraid laevu kõikidelt meredelt sisse ja välja sõidab, kus kümneid tuhandeid võõraid kõigist maailma otsadest ringi käib ja kus elu on kõige selle tõttu rahvusvaheliste nõuete

Ülal: St. Pauli sadamasild ja Elbe tunneli suu Hamburgis. All: Vaade Elbe tunnelisse, mis 21 m sügavusest ja 450 m pikkuselt läheb jõe alt (auriku kohalt) läbi

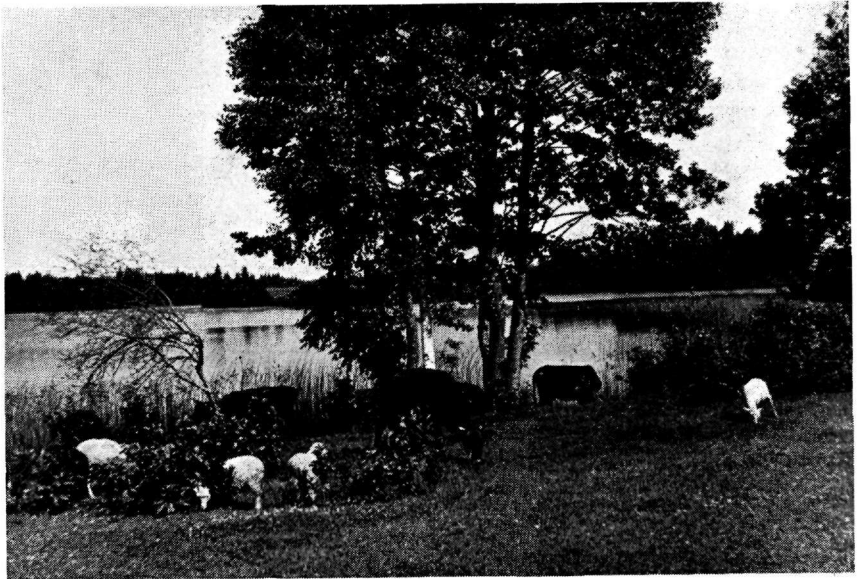
ja kommete kohase ilme võtnud. Hoolimata sellest rahvusvahelisuse ilmest annab ta siiski kindla pildi Saksa valitsuse, rahva, asutuste ja ametnike korraldusest, töötahtest, organiseerimistalendist ja kommetest ning praegustest Saksa oludest. Kuigi mõndki on siin võraste ja mere-meeste tõttu vabamat ja teissugust kui vahest sisemaal, eriti vähemates linnades, siiski üldmulje sisu see ei sega.

Pean avameelselt tunnustama, et sain Hamburgi järgi Saksa oludest hoopis teise ja parema mulje, kui see mul senini oli rahvusvahelise ajakirjanduse järgi, mis suuremates maades salgamatult on juudi kapitali käes ja juutide toimetada, ning paljudes vähemates lääneriikides on internatsionaalidesse kuuluvate sotsialistide valitsuste mõju all. Meil on kõigil selle ajakirjanduse mõjul teadmine, et Saksamaal praegu muud ei näe kui ainult igasuguseid mundreid, käetõstmist, haakristi-lippe ja marssimist, ning muud ei kuule kui sõjakaid marsse, komandosõnu ja „Heil Hitleri“ tervitust. Et toiduaineist oleval suur nappus ja rahva elu raske jne.

Sõitsin 1,7 miljoni elanikuga Suur-Hamburgi, millesse nüüd on ühendatud endine Hamburg, Altona ja rida muid varem iseseisvaid linnu, küll turismi-omnibusel, trammidel, kõrgraudteel, sadama ringsõidu aurikul ja eramasinal risti-põigiti igapidi läbi ning jalutasin rohkesti ringi. Nägin rahvast tänavail ja sadamais, parkides ja lõbustuskohtades, külastasin kauplusi, asutusi, muuseumi ja erakortereid.

Hoolimata suurest sadamast ja rohkest liiklemisest nägin mundreid suhteliselt rahvaarvuga niisama vähe kui meil Tallinnas praegu.

Kord ja puhtus on eeskujulik. Rahval näib tööd olevat, — rahulikult ja asjalikult ruttab ta tööle või ametisse. Kuigi tõsiseilmelise näoga ja lihtsa korrektsusega rietatud, ei näi siiski keegi olevat söömata, puuduses ega närune. Käetõstmist nägin kahe päeva jooksul ainult neljal korral, „heil“ ei kuulnudki ja lippe oli ainult laevadel ning mõningail väheseil sõjaväeasutusil. Marssimas ei näinud ühtki rühma ja ainult Hagenbecki loomaaia restorani rõdul mängis üks orkester marsse. Linnas liikus mõningaid mundris noori, kes käelindi järgi otsustades olid huvimatkajad Austriast ja mujalt sisemaalt.

Pühajärve idüll — kodumaa kaunis loodus

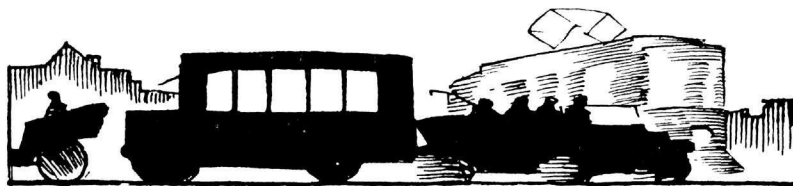
Toiduaineid oli kõikjal saada, ka lihaaineid. Või olevat normeeritud. Toiduainete hinnad on küll kallimad kui meil, ja sakslaste poolt nii väga armastatud igasugused vorstid ja vorstikesed kannavad ametliku kursi järgi arvestatult küll kaunis kangeid hinnasedeleid, aga peab meeles pidama, et ka sealsed töö- ja teenistuspalgad on kõrgemad, eriti ametnikel.

Saksa äripäev on üsna rahulik ja sama töötav kui mujalgi valgete maailmas. Juute küll ei näe, aga ka nende vastaseid silte ei leidu mujal kui ainult mõnes kõrvalises lõbustuskohas. Mundrite- ja muusikarohke võib küll olla riiklik pidupäev, kuid sakslased oskavad pidustusi organiseerida ja selle üle ei maksa nüriseda, vaid sealt tuleb õppida.

Kuulus Hagenbecki loomaaed, mis on Euroopa suurimaid ja parimini organiseeritud, on jälle täis loomi igast maailmakaarest. Rahvas tungleb tihedasti ümber oma lemmikute, kes poolnukralt vaatavad, et keegi neile enam ei pillu maiustusi ja pähkleid. Lääne- ja Kesk-Euroopas valitseva suu- ja sõratõve tõttu on see keelatud. Loomaaeda tülles ja sealt väljudes peab igauks astuma üle märja mati, et desinfitseerida jalgatseid. See taud on nõudnud ka Hollandilt, Belgialt ja Saksamaalt ränki ohvreid. Nüüd on ta jõudnud juba Poola.

S/S. „Pearul“, juuli 1938.

E. H. TRUUVERE.

Jaapani agressiivsusest

Kaug-Ida küsimuses

Möödunud sajandil algas maailmaajalooline kokkupõrge Öhtumaa ja Idamaa kultuuride vahel, mille lõppvaatust on raske ennustada. Selle kokkupõrke pärisala on Vaikne ookean. Kõigepealt Prantsusmaa kiskus 1840. ja 1860. aasta vahel Hiina küljest lõunaprovintse ja asutas oma Indo-Hiina koloniaalriigi. Samal ajal vallutas Inglismaa tähtsamad kaubanduslikud positsioonid Lõuna-Hiinas ja jäi sellest ajast kaubanduslikult valitsevaks riigiks Hiinas. Lõppeks commodore M. G. Perry avas ameerika ristlajetega ka jaapani saared euroopa-ameerika kaubandusele. Lühikese ajaga aga kasvas Jaapan Euroopa suurriikidele vägevaks rivaaliks, kes mitte ainult ei pidurda Euroopa suurriikide ekspansiooni Kaug-Idas, vaid tükib seda sealt hoopiski välja tõrjuma. Jaapanlaste „dünaamika“ hämmastab kogu maailma. Jaapan tõusis lühikese ajaga maailmariikide esiritta, kes rühib visalt Ida-Aasia peremehe kohale. Kuna Jaapan teiste riikide vastusurve tõttu alati on kaotanud välispoliitilisel rindel, seepärast pole huvituseta jälgida tema sõjaväelise organisatsiooni arengut ja saavutusi, mille tugevusest on peamiselt tingitud Jaapani koloniaalpoliitilised saavutused Kaug-Idas.

Alates 1854. a. Jaapan omandas kõik euroopa tehnika saavutused erakorralise kiirusega. Ent Euroopa mõju ei ole siiski nii suur, et kõik, mis meie tänapäeval Jaapanis näeme, oleks ainuüksi importkaup. Praegused organisatsioonid, doktriinid ja isegi sõjaväelised traditsioonid on püsinud Jaapanis muutmatusena aastasadu. Jaapanlasil puudus ainult oma jõudude teadlik kasutamise oskus. Mis sõjaväesse puutub, siis ajaloolised andmed kinnitavad, et juba vanal ajal oli Jaapanis sõjavägi. Rahvas mobiliseeriti tarbe korral sõjaväkke, mis koosnes go (5 inimest) ja tai (50 inimest) üksusist. Ka ei elanud jaapanlased vanasti absoluutses rahu, nagu seda sageli pealiskaudselt väidetakse, vaid ajalugu teab, et nad juba seitsmendal sajandil löid lahinguid hiinlastega Korea poolsaarel, kus võitsid hiinlased. Tõsi küll, need kokkupõrked naabritega kandsid rohkem episoodilist iseloomu, sest Jaapan leppis tollal enesekaitse osaga, jättes võimuahnitsemise mongoolasile ja hiinlasile. Viis sajandit hiljem on juba jaapanlased aktiivsemad ja teevad röövkäike Lõuna-Hiinasse ja Vaikse-ookeani lõunaosa saarestikesse. Väga aktiivselt meelestatud hiina-mongooli dünastia Jüan'idel oli palju tegemist nende tagasitõrjumisega. Suuri lahinguid löödi Hiina ja Jaapani vahel 13. sajandi lõpul. Tollal valitses Hiina territooriumi mongooli keiser Hubilai, kes oli väga sõjakas. Ta võttis ette Jaa-

pani saarte vastu kolm sõjaretke, milliste strateegiliseks baasiks oli jällegi Korea poolsaar. Sõda peeti kaua vahelduva õnnega, kuid lõpuks jaapanlased said ülekaalu, sest neil õnnestus merel hiinlasi otsustavalt lüüa.

Nagu juba eespool tähendasime, kannavad loetletud juhtumid episoodilist iseloomu, mis ei arendanud palju Jaapani sõjakunsti ega äratanud ka vallutaja ambitsioone.

1542. a. portugallane Mendez Pinto külastas oma laevaga Tanegashima saart ja tõi jaapanlasile esmakordselt Euroopa sõdades tarvitata vaid tuliriistu. Nelja aasta pärast oli jaapanlastel juba 350.000 musketti. Ajalugu ei tunne ühtki värvilist rahvast, kes oleks iseseisvalt nii kiiresti osanud järele teha seda, mis Euroopas nõudis pikka arenguteed. Ajavahemik 1542.—1546. a. oli sümptoomiks jaapanlase kiirest arenguvõimest, mis ka kolm sajandit hiljem tõestus. Kogu nende areng on sündinud täiesti iseseisvalt, sest üksi riik ei ole neile saarile suutnud luua kolooniat, nagu see sündis kõigi teiste värviliste rasside juures. Maadevallutamise ja kolooniate asutamine algas 17. sajandil ühes laevasõidu arenguga. See sajand näitab ka, miks Jaapan on jäänud puutumata vallutamishimulisist eurooplasist.

Ettevaatus ja umbusklik valik on jaapanlase suurimaid vourusi, mida on võidud nende juures kogeda juba neli sajandit. Umbusk valge rassi vastu on kuni uuema ajani jaapanlase tugevamaid iseloomujooni. Need iseloomujooned hoidsid neid kaua eemal euroopa kultuurist, olgugi, et oli kokkupuuteid eurooplastega. Kaua aega oli nende põhimõtteks kõik muulased tappa, kes kas saatuse tahtel või kavatsel juhitud külastama jaapani saari. Samuti ootas neid oma kodanikke surmanuhtlus, kes külastasid välismaad. Just see kirglik umbusk ja sallimatus võõraste vastu oli selleks põhjuseks, miks euroopa riigid kolooniate ahnitsemise ajastul ei saanud oma võimufääre laiendada Jaapani saarestikule.

Kuid probleem — Aasia aasialastele — kogu oma geopoliitilises raamistikus, oli Jaapani saareriigil selge juba 16. sajandil. Nende suur riigimees Hidejoši püüdis juba siis jaapanlaste absoluutset võimu Korea ja Põhja-Hiina üle. Tema ideaaliks oli Ida-Aasia ühendamine ühe valitseja alla. Nii näeme, et Hidejošit võib lugeda uuemaegse jaapani riigitarkuse eeskujuks. See tõttu on ka Hidejoši väga populaarne nüüdisaja jaapani riigimeestele, sest ta oli välispoliitilise orientatsiooni looja, mis on jäänud Jaapanis püsima tänapäevani. Oma tolleaegsete kavade läbiviimiseks saatis

Hidejoši Korea poolsaarele kaks armeed, kumbki 200.000 meest suur. Peab silmas pidama seika, et jaapani armee ei olnud saanud õpetust euroopa ohvitseridelt, vaid et nad kujundasid oma sõjaväe täiesti iseseisvalt. Vaatamata sellele ei jäänud jaapani sõjaväeline korraldus milleski maha euroopa parimast armeest. Kogu armee oli jagatud kümnesse divisjoni, kus valitses range sõjaväeline distsipliin. Armeed liikusid käisid alati ees luureüksused ja eelväed, kuna taga asetsevad järelväed ja postid, kes pidurdasid taganemist lahingu korral. Varustust võis vabalt kõrvutada euroopa tolleaaja varustusega. Vahe seisis vaid selles, et Euroopas oli tundmata 200.000 mehe suurune armee. Siin võideti maid ja sõditi koosseisult palju väiksemate sõjavägedega. Mis puutub kokkupõrgetesse, siis peab tähendama, et Korea poolsaarel löödi sellaseid veriseid lahinguid, mis oleksid isegi 16. sajandi brutaalset eurooplast kohutanud. Aastal 1598 tappis Hidejoši 38.700 hiinlast, laskis neil kõrvad ära lõigata ja saatis soolaltult Kioto'sse. Nüüd puhkavad need soolatud kõrvad maa all ja neile on püstitatud mälestusmärk — Nimi-Zuka — mida võib veel tänapäeval näha.

Vaatamata Hidejoši edukaile lahinguile mandril, kaotas Jaapan siiski sõja. Jäi püsima vana reegel, et mereriik võidab sõja ikkagi peamiselt merel. Hiina-Korea laevastik osutus 16. sajandil Jaapani laevastikust tehniliselt paremaks. Nende laevastik oli nimelt raudplaatidega süttimise vastu kaitstud.

Mõni aeg hiljem, seitsmeteistkümnenda sajandi algaastail, Jaapani suur riigimees Ieiasu püüdis luua sidemeid välispoliitika alal, mis väljendus peamiselt kolooniate omandamises. Ta leppis kokku Filipiinide valitseja don Rodrigo de Vivero'ga, et 15.000 jaapanlast, kes elasid Filipiini saaril, saaksid seal jäädava elukoha ja lõpetaksid alatised mässud, mis olid tingitud nende tagakiusamisest. Ühtlasi sai Ieiasu loa kaheks aastaks saata Lõuna-Ameerikasse suure õppelaeva, mis oli esimene jaapanlaste välisreis organiseeritud kujul. Ieiasu alustas kauplemist Mehhikoga, sest see oli tollal muinasjutuline rikkuste maa. Tema käsul valmistati senikuulmatu tonnaaziga kaubalaev, mis hakkas ühendust pidama Tonkini ja Annamiga.

Juba neist väikesist sidemeist aitas, et kristlased hakkasid pikkamööda oma kanda kinnitama Jaapani saaril. Aga 1640. aastal tehti sellele järsk lõpp. Kohus tunnistas välismaalaste varanduse konfiskeeritaks ja nad ise seati, peale tühiste reservatsioonide, väljaspoole seadust. Hoolimata sellest saatsid Makao portugallased Jaapani valitseja Jemitsu juure saadiku, et uuesti luua kaubanduslikke vahekordi Jaapaniga. Jemitsu võttis saadiku väga kõrgilt vastu ja reageeris ettepanekule seega, et tappis portugallaste voliniku Luis Paez Pacheco ühes kolme kaaslasega ja 57 madrusega. Kolmeteistkümmend madrust saatis Jemitsu tagasi Makao'sse ühes teadaandega, et „tulevikus kõik Jaapani saartele sõitnud eurooplased, olgu nende hulgas Portugaalia kuningas või kristlaste Jumal, tapetakse viimiseni maha.“ Siit peale katkes eurooplastega otsene läbikäimine ja Jaapan vaibus unne kolmeks sajandiks. Ainult hollandlastega peeti veel mingisuguseid kauban-

duslikke vahekordi Nagasakis. Kuid neil oli surmanuhtlusega keeldud lahkuda laevalt ja minna sisemaale.

Sellest varjuunest äratasid Jaapani 19. sajandi keskel Ameerika suurtükid. Ühendriikide presidendi Fillmore käsul hakkas merimees ja diplomaat M. G. Perry 1852. aastal korraldama Jaapanisse ekspeditsiooni, mis pidi avama Jaapani turu Ühendriikide kaubandusele. Commodore M. G. Perry asus arvurikka ristlejalaevastiku etteotsa ja alustas 9. aprillil 1853. a. purjetamist Jaapanisse. Sama aasta 8. juulil heitis ta ankrud Jedo (nüüdne Tokio) ees. Jaapani valitsus käskis Perry't Nagasakki sõita, sest ainult seal võivat välismaa laevad peatuda. Kui aga Perry meeskond tahtvat peatuda mujal või koguni mehi saata maale, siis ootavat neid Jaapani seaduse järgi surm. Perry ei alistunud jaapanlaste käsule, vaid teatas, et tema toob tähtsa läkituse Ühendriikide presidendilt ja soovib seepärast isiklikult rääkida Jaapani keisriga. Sellase hoolimatu ja julge nõudmise järelalusena algas vastastikune tulistamine. Perry uputas mõned jaapani laevad Jedo lahte ja võttis ka linna tule alla. Varsti nägid jaapanlased, et tegemist on kohutava ülevõimuga, millele neil midagi pole vastu panna. Jaapanlased olid sunnitud alistuma. Perry andis neile kolm päeva järelemõtlemiseks ja kui selle aja jooksul ei tule rahuldavat vastust, siis lubas ta uuesti alustada tulistamisega. Kolme päeva möödudes tuli laevale prints Idzu lubadusega, et Ameerika nõudmised rahuldatakse aasta pärast. Määratud tähtpäeval oli Perry oma laevastikuga jällegi Jaapanis. Nüüd jaapanlased ei avaldanud enam vastupanu, vaid sõlmisid Ameerikaga kaubandusliku lepingu, mis avas Jaapani turu Ameerika kaupadele.

See intsident äratas jaapanlased kolm sajandit kestnud unest. Nad nägid, et isolatsioon ei päästa neid võõraste sissetungimisest. Üle hulga aja kerkis jällegi päevakorrale kaitseprobleem. Seisukord oli katastroofiline. Oma võimeid hinnates leidsid nad, et kogu Jaapani enesekaitseoskus ei suuda jagu saada kolmest Ameerika lahingulaevast. Jaapanlased ei alistunud känd rüpes saatusele, vaid algasid niisama fanaatiliselt sõjakunsti õppimist, nagu nad enne teostasid isolatsiooni. Ja juba nelikümmend aastat pärast Jaapani vägivaldset „arvamist“ Ameerika laevade suurtükkide poolt, oli saareriik oma poliitilise, majandusliku ja kõigepealt sõjalise organisatsiooni sedavõrd üles ehitanud, et ta võis juba ise alustada sõda kontinendil. Jaapan asus Hidejoši plaani täitmisele, mis seisis selles, et ühendada kogu Ida-Aasia ühe võimupidaja alla. Sõjaretk hiinlaste vastu alustati augustis 1894. a. Nüüd olid juba jaapanlased nii tugevad, et löid hiinlasi kõigil lahinguväljadel. Selleks kulus neil ainult kaheksa kuud, et hävitada Hiina laevastik, teostada dessant ja murda maaväe vastupanu. Jaapani sihid olid küllaltki tagasihoidlikud. Nad tahtsid annekteerida Liautungi poolsaare ja Korea, senise Hiina vasalliriigi, kuulutada iseseisvaks, mis pidi hiljem liidetama Jaapani võimufääri. Kuid juba nüüd selgus, et Ida-Aasia valitsemise probleem ei ole sugugi ainuüksi Hiina-Jaapani asi. Venemaa juhtimisel moodustati niinimetatud „Ida-Aasia kolmikliit“, kuhu kuulusid Vene-, Prantsus- ja Saksamaa. Nimetatud riigid

esitasid Tokiole ultimatiivse nõudmise, et see loobu igasugustest maadevallutamistest Ida-Aasia mandril. Jaapan oli sunnitud alistuma ja leppima ainult Formoosa ja Pescadorese saarte annekteerimisega.

Aastakümme 1895 kuni 1904 on iseloomustatud Ida-Aasia ajaloos suurte pinevustega. Jaapani kõrval püüavad kõik suurriigid kindlustada oma mõjusfääre Hiinas. Poliitilised kombinatsioonid kujunesid lõpuks nii, et Jaapan sõlmis Inglismaaga 1902. a. liidulepingu, kuna tsaaririik taotles aga otsese kokkuleppega Pekingis tegelikku protektoraati Mandžuuria ja Korea üle. Liiduleping Inglismaaga tähendas Tokiole seljakindlustamist paratamatult tulevas konfliktis tsaaririigiga, sest Jaapanile sai selgeks 1895. a., et välise abita on võitlus Euroopa suurriikide vastu lootusetu.

Algas sõda Venemaaga, mis kestis 8. veebruarist 1904 kuni 12. septembrini 1905. a. Vaatamata sellele, et Venemaa hoidis Mandžuuria okupeerituna ja teostas ka Koreas äärmiselt agressiivset poliitikat, oli ta koha peal täiesti ettevalmistamatu suurema ulatusega koloniaalsõjaks. Mandžuurias seisid nõrgad garnisonid, ainult Port-Arthuris oli tugev meeskond vastava suurtükipargiga. Transport võis sündida ainult äsja lõpetatud üherööpmelise Taga-Siberi raudtee abil, mis kulutanuks enne mitu kuud, kui Venemaa suutnuks Kaug-Idasse saata nimetamisväärselt väge. Kõige halvem oli see asjaolu, et Vene väed ei suutnud oma kohmaka taktika tõttu avaldada Jaapani sõjaväele tarvilist vastupanu. Neid löödi kõigil frontidel. Kui lõpuks veel Tsusima lahingus hävitati Läänemerest Kaug-Idasse sõitnud vene laevastik, oli Venemaa küps rahutegemiseks. Pikkade läbirääkimiste järele kirjutati 5. sept. 1905. a. rahuleping Venemaa ja Jaapani vahel Portsmouth'is (Ameerikas) alla. Kuid jällegi oli võidu vili sedavõrd väike, et pahameeles Jaapani rahvas ähvardas valitsust avaliku mässuga. Tokios läkski avalikuks tänavavõitluseks, mistõttu valitsus oli sunnitud pealinnas piiramisseisundi välja kuulutama ja kogu ajakirjanduse karmile tsensuurile allutama. Portsmouth'i rahuleping ei rahuldanud kümnendikku osagi Jaapani koloniaalpoliitika ambitsioonidest. Suurte kaotuste ja pingutustega saavutatud hiilgava võidu tagajärjel loovutati neile ainult Sahhaliini saare lõunapoolne osa ja Liautung'i poolsaare lõunatipp ühes Port-Arthuri ja Daireni sadamaga. Mandžuuria

jagati kaheks võimusfääriks — põhjapoolne Vene ja lõunapoolne Jaapani omaks. Peale selle tunnustati Jaapani erilisi majanduslikke, poliitilisi ja sõjalisi huvisid Koreas.

Hiina ühes Mongooliaga jäi ka edaspidi suurriikide ristlevate huvide katselavaks. Siia tungisid Inglismaa, Prantsusmaa ja Saksamaa, kuna Venemaa ja Jaapan jagasid oma võimusfääre 1910. a. lepingu järgi nii, et Väli-Mongoolia ja Põhja-Mandžuuria sattus Vene mõjupiirkonda, aga lõunapoolne Mandžuuria ja Korea Jaapani protektoraadi alla. Ameerika aga nõudis nimetatud „Hay-doktriini“ läbiviimist, mis jätab „lahtise ukse“ kõigile Hiinas võistlevatele rahvastele. See tähendab, kõik rahvad peavad kasutama läbikäimises Hiinaga „võrdse võimaluse põhimõtet kõigi rahvaste kaubandusele ja tööstusele“. Samal ajal kui kõik suurriigid Hiinas raudu tules hoidsid, plahvatas Euroopas sõda. See asjaolu lubas Jaapanit julgelt talitada Kaug-Idas. Ta kuulutas Saksamaale sõja, vallutas Saksa kindluse Kiautšou ja likvideeris Saksa ainsa tugipunkti Ida-Aasia mandril. Ühtlasi okupeeris Jaapan Saksamaale kuuluvad Karoliinide, Marssali ja Mariaanide saared. Hiinale aga esitas Jaapan 21 kuulsat nõuet, mida see oli sunnitud, peale väikeste muudatuste, vastu võtma. Seega sattus kogu Hiina Jaapani mõjupiirkonda, mis 1916. a. Sazonov-Monotono salalepingu põhjal jagati Venemaaga kui kõige võimsama Hiina naabriga. Kuid liitriikide võit maailmasõjas pani piiri Jaapani mõjule Kaug-Idas. Tal tuli võitnud riikide surve loobuda Hiina ülemvalitsusest. Vabamad käed Hiinas talitamiseks sai Jaapan jällegi alates 1929. aastast. Euroopas valitses majanduslik depressioon ja ühes sellega poliitiline pinevus, mis nõrgestas Kaug-Ida poliitilist kõrgpinget. Seda olukorda kasutas Jaapan ja okupeeris lõunapoolse Mandžuuria, luues seal iseseisva riigi Mandžukuo Jaapani protektoraadi all.

Mandžuuria okupeerimisega astusid Jaapani-Hiina suhted uude faasi, mida küll ei või pidada sõjaks, kuid mis ei ole ka enam rahu. Vähemaulatuselised sõjalise iseloomuga konfliktid on kestnud kogu aeg. Kasutades jällegi Euroopa riikide omavahelist poliitilist pinevust, alustas Jaapan möödunud aastal suurt pealetungi Hiinale, et teostada oma aastasadu igatsetud ekspansioonikava. Kuivõrd Jaapani lootused täituvad, näitab tulevik.

EPa.

Ilmus poisie laulik

Noorte Kotkaste Peastaabi kirjastusel ilmus noorte kotkaste laulik „Laulgem poisid...“

Noorte Kotkaste laulik „Laulgem poisid...“ sisaldab üle saja poistepärase laulu, milledest paljud on seni vähe tuntud või hoopis tundmata laiemale lauluharrastajate perele. On taotletud lauliku väljaandmisega põhimõtet, et laul peab ajaga kaasas käima ja et tuleb levitada meie noortes uusi ilusaid eesti laule ja viise. Suurem osa lauludest on varustatud nootidega, kuna üldtuntud nootideta laulude puhul on märgitud tonaalsus, algheli ja kust võib nende laulude noote leida. Nootide alla on laotud laulu esimene salm väikeses kirjas, et vilumatuimgi noor laulja oskaks jaotada igale noodile vajalise silbi.

Sama salm on ka harilikus laulu tekstis jämedas kirjas toodud, et ta oleks hõlpsasti loetav, nagu kogu laulgi, videvikus, näit. lõksetulele, kus noored sageli laulu harrastavad. Laulud on enamikus ühe- ja kahehäälsed, kuid osa ka 3- ja 4-häälsed, et neid oleks võimalik kõlavamalt esitada. Laulik sisaldab 160 lehekülge, on poistele sobivas taskuformaadis ja tugevas köites.

Laulik saadetakse müügile hinnaga 60 senti, kusjuures noored kotkad seda saavad osta üksikmüügil Kaitseliidu tarvetelaos hinnaga 55 senti.

Kirjastaja suurimaks sooviks jääb, et „Laulgem poisid...“ aitaks õiget poiste laulu arendada noorte kotkaste ja üldse kõigi poiste ridades.

Linnad — kultuur

Suurlinn . . .

Kaasaja suurimaks sotsiaalseks probleemiks on kahtlemata inimeste valgumine linnadesse. Seni on seda probleemi käsitletud peamiselt ainult statistiliselt. Kuid statistika ei võimalda haarata küsimust kogu ta sügavuses ja võib viia vaid pealiskaudsete tulemusteni. Seepärast on vajaline, et statistika seotaks ajaloo, geograafiaga ja geopoliitikaga.

Meie tsivilisatsioon, mis Rooma riigi kokkuvarisemisega võttis täieliselt maaorientatsiooni ja püsis ka sellasena kuni 18. sajandi lõpuni, muutub üha enam linna ja tööstuse tsivilisatsiooniks. Põllumajanduslik töö ei moodusta tänapäeval enam rahvaste peategevust. Pikaldase rütmiga rahulikku maaelu asendab aasta-aastalt palavikuline ja rahutu suurlinna askeldus. Esiisadelt päritud taluelamute asemele kergivad tööstuslinnade mitmekordsed üürikasarmud — ühispuurid täis mõlemast soost inimesi, kes on surutud kokku üksteisega alatise rühkimises igapäevase leiva pärast.

Need suured muudatused pole viinud mitte üksi aineliste elutingimuste revolutsioonini, vaid ka hingelise revolutsioonini, sügava pessimismini, mis aastasadu on olnud võõras põlluharijaile rahvaile. Siin peitubki see sotsiaalne muudatus, mis on teostunud 19. ja 20. sajandil peaaegu kõikjal.

Meenutagem vaid seda, et Euroopa rahvastik on 19. sajandi algusest kasvanud ennekuulmata kiirusega. Umbes 190 miljonist eurooplasest 1800. aastal oli 1933. aastal saanud 514 miljonit. Seejuures võttis maaelanike tihedus vaid algul pisut juure; viimaseil aastail on see aga kiiresti kahanenud.

Prantsusmaal on maaelanike arv, mis 1864. a. oli 76% rahva üldarvust, läinud alla 49%-le, seega üle poole.

Belgias on linnastumine jõudnud veel kaugemale: kohad, kus 1866. a. elutses alla 50 elaniku, moodustades 64% rahva üldarvust, on vähenenud tänapäeval 40%-ni.

Inglismaal, kes on toonud oma põllumajanduse ohvriks kaubanduse ja tööstuse võimsale arengule, on maaelanike protsent langenud 20-le, nii et praegu igast viiest inglasest neli elab linnades või eeslinnades. Inglise talupoeg võib varem-hiljem hoopis kaduda.

Saksamaal on rändamine linnadesse võtnud niisama kiire tempo, sest maaelanikke on seal nüüd vaid 35% elanike üldarvust, seega veidi enam kui üks kolmandik.

Ka Hollandis, Austrias ja Rootsis jätvavad inimesed järjest enam põlde maha. Linnaelu vallutab kõiki maid oma kõrge tsivilisatsiooniga.

Londonis, kus aastal 1800 oli vaid 840.000 elanikku, on neid praegu peaaegu 6 miljonit. Samal ajavahemikul on Berliini elanike arv tõusnud 172.000-lt üle 4 miljoni ja Pariisis ühes eeslinnadega 547.000-lt üle 5 miljoni. 1875. aastast kuni 1923. aastani on Moskva elanikkond kasvanud 611.000-lt 2.770.000-ni.

Ühendriikides on linnastumine veel tugevam kui Euroopas. New Yorki on kuhjunud hiiglasuur rahvahulk — 14 miljonit. Chicagos on 3.370.000 inimest. Lõuna-Ameerikas on Buenos Aires'is 2.230.000 elanikku.

Jaapanis on Tokios üle 5 miljoni ja Osakas peaaegu 2,5 miljonit inimest.

Kaasajal, nagu see ilmses juba egiptuse, assüüria, greeka ja rooma kultuuri ajajärgul, on linnad kiskunud suurema osa elanikkonnast endale. Ja seejuures on alati olnud tegemist julgemate, teguvõimsamate inimestega, keda ei rahuldanud enam idülliline külaelu. Linnad on muutunud tsiviliseeritud inimkonna vaimse elu keskusiks. Samal ajal on nad aga saanud ka häda ja viletsuse koldeiks.

Sellasel hoogsal linnastumisel on äärmiselt tõsised tagajärjed, mida on hakatud alles nüüd täiel määral mõistma. Linnad on tegelikult suured inimeste sööjad. Seal on sündimiste arv tunduvalt madalam kui maal. Praegusel ajal ületab suurtes linnades suremus kaugelt sündimuse. See pole aga veel asja kõige valusam külg, kuigi see väärib kahtlemata kinninaelutamist — palju kurvem nähtus on rahva kvaliteedi langus linnades.

Kui linnad teatud arvu inimpõlvete jooksul kiskuvad pidevalt endale looduse poolt parimate annetega varustatud inimesi ja kui need inimesed pärast seda, kui nad on muutunud linlasiks, näitavad palju väiksemat sündimust kui nende maale jäänud kaaskodanikud, siis järgneb sellest, et kogu elanikkonna kvaliteet läheb läbilõikes kiiresti alla.

See on kahjuks vastuvaidlematu tõik, mis leiab endale tõhusa tõenduse maal, mis kõigist maailma maist on kõige enam linnastunud, s. o. Inglismaal.

Inglased on korraldanud väga sügavaid teaduslikke uurimusi oma maa elanike vaimse seisukorra

rahvaste Kolgata

kohta. Üks ülevaade neist tõist heidab väga kohutavat valgust seisukorra tõsidusele.

1924. a. korraldati Inglismaal laialdane ametlik uurimine. Ühele komisjonile (Mental Deficiency Committee) tehti ülesandeks uurida vaimse nõrkuse probleemi.

See komisjon uuris peamiselt lapsi 7. kuni 16. eluaasta vanuseni ning tegi kindlaks, et idiotide, nõdramõistuslike ja vaimselt kängujäänute arv on tänapäeval tunduvalt suurem kui kaksikümmend aastat tagasi korraldatud uurimisel.

Vaimse puudulikkuse all kannatajate protsent on sel ajavahemikul kohekordistunud.

Kuigi laste suremuse vähenemine tervishoiu ja arstiteaduse arenemisega on pikendanud paljude ebanormaalsete laste elu, on uurimiskomisjon ka seda tööka arvesse võttes jõudnud otsusele, et selle kahekümneaastase ajavahemiku kohta võib nentida tunduvalt vaimse alaväärsuse suurenemist.

See pole aga kaugeltki veel kurvim otsus, millele jõudis see komisjon. Tema uurimused on pealeselle avastanud, et vaimselt alaväärtuslike suhe normaalsele on maal väiksem kui linnades. See tõik oli juba varem mitmele vaatlejaile silma hakanud, kuid saadud arvud tõestasid, et vahe oli suurem kui seda arvati.

Komisjon tegi kindlaks, et vaimselt alaväärtuslike suhe terveile on iga 1000 maaelaniku juures 6,71:10,49 iga 1000-de linnaelaniku kohta. Vaimselt kõige alaväärtuslikumate, idiotide ja kretiinide, suhe on linnades ligi 40% kõrgem kui maal.

Seega on Darwini seadus kõrge tsivilisatsiooniga mail muutunud otse vastupidiseks. Linna kontsentratsiooni faasis, kus me praegu oleme, paljunevad vaimselt ebaväärtuslikud enam kui maal ning ähvardavad kõrgema sotsiaalse väärtusega inimesi alla suruda.

Teistel maadel pole seni rahva juurekasvu koos alaväärsuse probleemiga uuritud, kuid andmed, mis saame statistikast kõigi riikide vaimuhaigete üle, kinnitavad eelmisi otsuseid küllaldaselt määral.

Prantsusmaal on hullumajades kinnipeetavate arv 1873. aastast tõusnud 41.000-lt 91.000-ni 1929. aastal.

Preisimaal oli ravi all olevaid vaimuhaiged 1880. aastal 19.000 ja 1929. a. 98.000.

Itaalias on see arv 1881. aastast tõusnud 17.000-lt 78.000-ni 1932. aastal, Rootsis — 2400-lt 1887. a. 20.300-ni 1932. a.

Ei saa teha olematuks fakti, et 20. sajandi Linn-Euroopat ta elujõudude suhtes ähvardab sisemine hädaoht, mis seisab selles, et ta kasvav elanike arv näitab seisakut vaimses arengus või koguni tagasiminekut.

Rahvastiku arvulise arengu ja linnastumise küsimus on esile kerkinud teravana ja valusana mitte ainult vanadel ja suurtel kultuurrahvastel, vaid ka meil kui väikerahval.

Viimase rahvaloenduse andmeil on kasvanud meil Eestis rahvastiku arv linnades ligi 16% ja alevs 8%, kuna rahvastiku arv valdades on samal ajal ka-

... ja idülliline nurk aedlinnast

hanenud. Seega on rahvas asunud maalt linnadesse ja alevitesse, mille tagajärjel pidi kahanema põllumajanduses tegevate arv ja suurenema muudel aladel tegevate arv.

Mis puutub eesti rahva arvulisse juurekasvu, siis oli see veel 50—60 aastat tagasi rahuldav, vahest koguni hea, nagu 1871. a., kus iga 1000 elaniku kohta oli juurekasv 15,6 inimest. 1910.—1913. a. oli juurekasv 6,7; sellest ajast peale langeb juurekasv pidevalt ja 1934. a. sündimus ületab suremuse kõigest 1,3% võrra. Võrdluseks olgu toodud andmed meie naaberriikidest. 1933. a. oli rahva juurekasv Soomes 6,0; Lätis 4,2; Leedus 12,2; Rootsis 2,5 iga tuhande elaniku kohta. Seega on rahva juurekasv meil väiksem kui kuski mujal ja tõenäoselt on Eestis praegu juba puudujääk, nagu arvab dotsent dr. Sinka ühes viimases „Tervise“ numbris.

Tekkinud ummikust väljapääsmiseks on vaid üks tee, s. o. rahva juurekasvu tõstmine. See on aga võimalik kolmel teel: 1. sündimuse suurenemisega, 2. suremuse vähenemisega ja 3. mõlemaga kokku. Ennekõike peavad aga neile teed tasandama vastavad emade- ja lastekaitse seadused ning lähedamad sotsiaalolud, muidu võib juhtuda, et meid kui väikerahvast ähvardab paratamatu väljasuremine, mis on vaid ajaküsimus.

H. N.

KUIDAS TÕSTA?

Pilk tõstesporti tehnikasse

Alfred Mäll

Kaitseliidu tõstesporti juhivad jutustavad, et üle riigi üha rohkem koguneb sitkeid mehi tõstekangide juure. On ju tõstmine oma iseloomu poolest meie rahvale samuti vastuvõetav spordiala nagu maadluski. Vanadest rahvalugudest loeme kirjeldusi, kuidas muistsed vägimehed tõstsid kive ja katusid rammu. Need olid meie esimesed tõstjad ja maadlejad.

Eesti tõstesport on jälle tõusul, olles rühkimas pjedestaali poole, kus ta oli aastaid tagasi, millal eesti tõstesportlaste nimel oli rida maailmarekordide.

Kuna tõstesport on võimalik kõige kiiremini tõusta suursportlaseks — hoolimata isiku kehalisest iseärasusest, ja kuna see ala arendab keha mitmekülgset, kui teda õieti harjutatakse, siis pole liigne heita pilku tõstesporti edu saavutamise peategurite, s. o. tõstetehniliste käsitusevõtete sooritamisele.

Tõstmises esineb peamiselt kolm liigutuste liiki: 1) tõmme, 2) tõuge ja 3) pikaldane surumine.

Valitseb põhimõte, mis on omane nii rebimisel kui tõukamiselgi.

Tõstekangile antakse rebimisega või tõukega liikumise energia (suunaga üles), millest jätkub, et raskus lühikest aega püsiks õhus oma hooga.

Sellel pöördepunktil, millal kang raskuse jõu mõjul hakkab alla vajuma, hoolitseb keha kindla toetuspunkti eest tõstekangile allalaskumisel kiirelt põlvede kõverdamisega (kükkasend) või käärhüppega vastavalt tõste liigi iseloomule.

KAHE KÄEGA SURUMISE ÕPETUS.

Kahe käega surumise õppimiseks võtku algajad tõstjad kangi algraskuseks kuni pool oma kehakaalu raskusest. Selle raskusega harjutades õpitagu seni, kuni kangi rinnale võtmine ja rinnalt kangi üles surumisel keha seis on muutunud täiesti kindlaks ja tõste sooritamise liigutused toimuvad mehaaniliselt.

Kahe käega surumise tõste koosneb kahes võttest:

- tõstekangi maast rinnale võtmine,
- tõstekangi rinnalt ülesurumine väljasirutatud kätele.

A. Esimene võte.

Määrus ütleb esimese võtte kohta:

Tõstekang peab tema algasendist maast rinnale viidama ilma peatusteta, nii et kang enne rinnale jõudmist ei puudutaks allpool rinda asetsevad kehaosi. Tõste esimese võtte sooritamisele asudes ligineda tõstekangile otsejoones keskkoha, et jalasääred jääksid 10—15 sm või kahe kämbla laiuse võrra kangist eemale. Jalad asetada rööbiti umbes 40 sm laiusele. Võtta kindel seis keha tasakaalu hoidmiseks. Haarata õlgade laiusest kangist mõlema käega kinni, kusjuures sõrmed ühes pöidlaga oleksid pöördud ühele poole kangi ja kang asetseks kindlalt peos. Samal ajal kõverdada jalad põlvist ja painutada kere ettepoole.

Kangi võib ka haarata veel teistmoodi — nii, et põial on pöördud teisepoole kangi — kuid see haaramise viis ei ole kõige sobivam, sest kangi rinnalt ülesurumisel lasub kangi raskus üksnes pöidla liigestel, mis suure kangi raskuse ülesurumise ebakindlaks muudab. Kuid kellele see harjutuse haardeviis sobib, harjutagu talle sobiva haardega.

Tõstekangi maast lahti rebimine toimub jalgade ja selja sirutamisega püstasendisse, kusjuures käed püsivad sirgetena. On tõstekang tõmbe tagajärjel jõudnud üle põlvede kõrguse, toimub käte tõmme kangi ülespoole viimiseks, samal ajal liiguvad õlad tahapoole, mille läbi rind rebitakse ette välja. Ühtlasi hakkab toimuma ka põlvede kõverdus väikeseks kükiks, mille tagajärjel keha vajub allapoole ja tõstekang jõuab rinnale kõrgusele. Nüüd pöörduvad käed randmest järsu liigutusega rinnale ja tõstekang asetsebki rinnal. Jalad sirgnevad ja keha tõuseb püstasendisse.

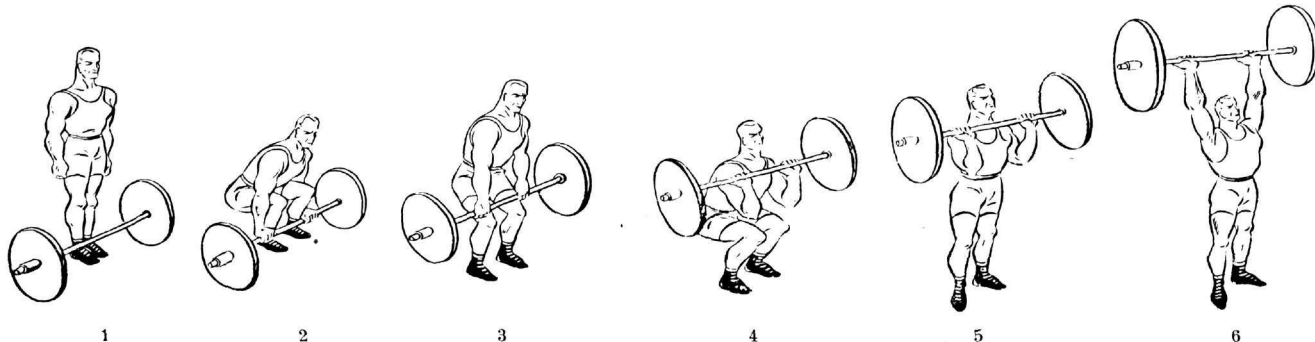
Kangi rinnale viimisel liigub kang sirgjooneliselt, s. o. kangi liikumise tee peab jäädvustama meile kujuteldava sirgjoone — maast kuni rinnal peatumiseni.

B. Teine võte.

Määrus ütleb teise võtte sooritamise kohta:

Tõstekang surutakse rinnalt väljasirutatud kätele üles, hoogu andmata, aeglaselt ja sujuvalt, kusjuures keha ja jalgade asend jääb liikumatuks.

Tõste teise võtte teostamise nõuded on: tõstekang asetseb rinnal, viimast kergelt puudutades. Käsivarre lihased on pingutatud seisundis ja sõrmed hoiavad kangist kõvasti

1) Algasend. 2) Kangihaaramine. 3) Kangi maast lahti rebimine. 4) Kangi rinnale võtmise asend. 5) Surumise algasend. 6) Surumise lõppasend.

kinni. Samuti on kogu keha ja jalad viimse võimaluseni pingutatud seisundis terve surumise kestusel. Kangi rinnale jõudmise momendist kuni kangi ülessurumise algmomendini peatub kang rinnal vähemalt kaks sekundit. Keha asend püsib kangi ülessurumise vältel liikumatult-sirgelt, s. o. sõduri valvelseisaku nõudeile vastavalt, ja vaade on suunatud otse ette. Kangi ülessurumise algamisel ei või olla vähe-matki hooandmist ja surumise kestusel mingisuguseid peatusi. Ka ei tohi üht kätt enne üles suruda kui teist, vaid mõlemad käed tõusevad aeglaselt, sujuvalt ja ühtlaselt. Samuti ei tohi kere oma algasendist pöörduda ja jalatallad maast lahti tõusta. Kangi rinnale võtmist võib teostada ka jalgade vahetusega ette-taha või kõrvale-laiali, kuid see ei ole soovitatav. Sest surumise tõste nõuab suurt endavalitsemise oskust ja jõukoondamist, mispärast iga väiksema kõrvaline liigutus mõjub tõste sooritamise õnnestumise peale ebasoovitavalt.

KAHE KÄEGA REBIMISE ÕPETUS.

Kahe käega rebimine on tõste, mis nõuab väkkiirust ja suurt energia kontsentreerimist tõsteliigutuste sooritamisel. Peale selle veel painduvust ja täpelist tõstetehnilist oskust. Seepärast algavad tõstjad õppigu, harjutades enne kepi või nõõriga, kahe käega rebimise tõstetehnilised liigutused ja stiil selgeks. Hiljem siis asutagu tõstekangi juure, mille algraskuseks võetagu $\frac{1}{3}$ oma kehakaalu raskusest. Selle tõstekangi raskusega harjutades õpitagu seni kuni rebimise tõsteliigutused omandavad maksimaalse kiiruse ja toimuvad mehaaniliselt. Ühtlasi kaob sääraselt harjutades tõstekangi vastu aukartus ja sisendatakse endasse usku suuremate raskuste võitmiseks.

Aluseks võttes maailma praeguse kahe parima tõstespordi rahvuse — egiptuse ja saksa — teineteisest erineva tõstestiiili ja tempotõstete kooli, võime kahe käega rebimist teostada vastavalt nende rahvuste stiilide nimetustele, s. o. 1) saksa stiilis, 2) egiptuse stiilis.

1) Saksa stiilis rebimisel käed haaravad kangi suure vahega teineteisest. Istutakse kangile sügavasti alla ja jalad liiguvad kõrvale laiali, rööbiti tõstekangiga.

Seda stiili võivad õppida need isikud, kes on iseloomult flegmaatilised, kasvult lühikesed, tusedavõitu, lühikeste jäsemetega, kuid tugevate jalgadega.

2) Egiptuse stiilis rebimisel käed haaravad kangi nii, kuidas see kellelegi sobib ja meeldib. Jalgade asend tõstekangile alla istumisel kujutab kääre, s. o. jalad liiguvad üks ette, teine taha. Egiptuse rebimise stiil sobib kõigile tõstjatele, kuid eriti neile, kellel on elav iseloom, kes on väga liiguvad ja kiired ning kes omavad saleda kehaehituse ja pikad jäsemed.

Suurem osa meie paremaid tõstjaid harrastab egiptuse stiili ja kooli. Seda stiili on kergem õppida ja ühtlasi võimaldab see suuremate tõstetajajärgede saavutamist.

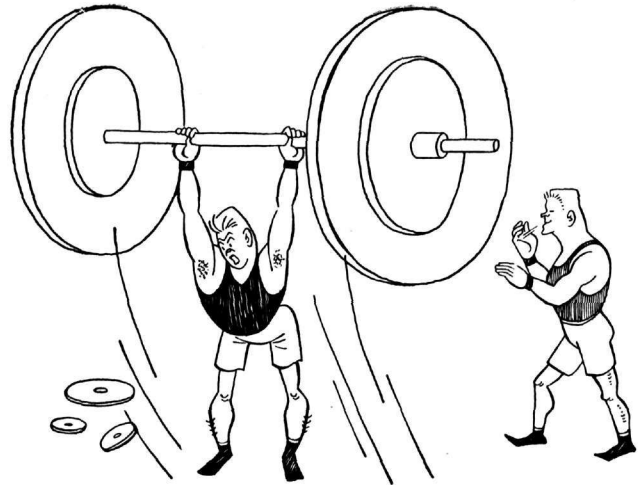
Kahe käega rebimise tõste teostub ühe võttega, s. o. tõstekangi hooga maast ülesrebimine väljasirutatud kätele.

Määrus ütleb tõste sooritamise kohta:

Tõstekang, tema algasendist maast lahti rebimise hetkest peale kuni üles väljasirutatud kätele jõudmiseni, ei tohi oma liikumise kestusel kehaosi puudutada ega peatusi teha. Keelatud on kangile allaistumisel kestev kükitamine ja taha väljasirutatud jala peatustega toomine eesoleva jala kõrvale. Samuti igasugused järelesurumised ja käte kõverdamised kangi ülal hoidmised.

Selgemaks arusaamiseks kahe käega rebimisest võime tõste sooritamise jagada viide peafaasi:

1. Algasend ja kangi haaramine.
2. Kangi maast lahtirebimine.

Maailmarekord või midagi sarnast...

3. Käte ja õlgade rebimise viimane koostöö kangi üles väljasirutatud kätele saamiseks.

4. Hüpe jalgade vahetusega keha tõstekangi alla viimiseks.

5. Tõstekangiga allaiste-asendist püstitõusmine.

1. Algasend ja kangihaaramiseks tõste sooritamisele asudes ligineda tõstekangile otsejoones keskohta nii, et jalaääred jääksid umbes 10—15 sm või ühe kämbla laiselt kangist eemale. Asetada jalad umbes 30 sm või ühe labajala täiel ulatusel teineteisest eemale rööbiti nii, et jalainad oleksid kangiga ühel joonel. Haarata nii laialt, kui kellelegi sobib, kangi mõlema käega kinni, kusjuures sõrmed oleksid pöördud ühele ja põial teisele poole kangi, ning kang asetseks kindlalt peos. Samal ajal kõverdada jalad põlvist ja painutada kere ettepoole. Suuremate raskuste puhul võib tarvitada kangi kinnihoidmisel n.-n. võtit, et sõrmed mitte lahti ei libiseks. Võtmeks nimetatakse säärast võtet, kui põial asetatakse kangi ja kahe esimese sõrme vahele.

2. Tõstekangi maast lahtirebimine toimub jalgade ja selja sirutamisega püstasendisse, kusjuures käed püsivad sirgetena. Jõuab kang niuete kõrgusele keha püstseisakusse tõusmise tagajärjel, algab jalgade ette-taha valmistus hüppeks keha tõstekangi alla viimiseks ja käte kõverdumine küünarnukkidest, mille läbi jätkub kangi liikumine rinnakorvi piirkonda ja samal ajal keha tõuseb varvasseisule.

3. Käte ja õlgade rebimise viimane koostöö kangi üles väljasirutatud kätele saamiseks algab, kui keha on tõusnud varvasseisule. Siin teostub viimane järsk käte ja õlgade rebimine tahapoole kangi väljasirutatud kätele ülesviimiseks, käte randmetest ülespoole järsu keeramisega ja rinna väljasirutamisega ette, misjuures kere painutatakse õlgadest tahapoole.

4. Hüpe jalgade vahetusega keha tõstekangi alla viimiseks üheaegselt toimub käte ja õlgade rebimise viimise koostööga. On keha õlgadest painutatud tahapoole, toimub jalgade vahetus järsu hüppega „käärideks“, keha tõstekangi alla viimiseks, mille juures üks jalg liigub põlvest kõverdumatult ette, teine väljasirutatult taha varvastele. Ettepoole viidud jalg peab liikuma vähemalt poole labajala võrra otsejoones edasi, kuid otstarbekohasem on kui suudetakse teda terve labajala võrra ette viia. Samuti tahapoole väljasirutatud jalg liigub sirgjooneliselt, põlvest pingutatult sirgeks, et vältida põlvega põrandat puudutamast, taha. Tõstekangi raskus ühes kere raskusega on asetatud rohkem eesolevale jalale. Käed on painutatud õlgadest tahapoole ja vaade on suunatud otse ette, kusjuures käed hoiavad väljasirutatult kangi ülal. Käärhüpe ajal on keha ühes kangiga momendiks maast

lahti, s. o. õhus, ja ta viiakse eeloleva jala kohale jõudmisel järsu liigutusega väga kiirelt kangi alla ni, et rinnakorv toetub vastu eesolevat jalga — reiele.

5. Tõstekangiga allaiste asendist püstitõusmine toimub kohe kui tõstekang on väljasirutatud kätele rebitud ja allaiste-asendis kangiga keha tasakaal saavutatud. See kõik ei tohi kesta üle sekundi. Keha püstasendisse toomine toimub nii, et eesolev jalg sirutatakse püstseisu ja taha viidud jalg tuuakse ilma peatusteta eesoleva jala kõrvale, mille juures jalgade vahe jääb õlgade laiuseks. Tõstekang hoitakse seni ülal, kuni kohtunik annab märku kangi allalaskmiseks. Tõstekang rebitakse väljasirutatud kätele üles nii, et kang liigub võrdlemisi sirgjooneliselt keha ligidalt mööda ega toimu kaaretaolist kangi liikumise teed väljapoole.

Saksa stiili rebimise tõste teostub taoliselt kirjeldatule, ainult jalad liiguvad kõrvale laiali, rööbiti tõstekangiga, ja jalaninad pöörduvad väljapoole. Teisel faasil saksa stiili rebimise juures võetakse jalgade laiuse vahe juba enne kangi haaramist kindlaks ja kangi üles rebimisel nad oma kohalt ei liigu, vaid keha viiakse järsu põlvede kõverdusega sügavaks kükiks kangi alla.

KAHE KÄEGA TÕUKAMISE ÕPETUS.

Kahe käega tõukamise tõste nõuab samuti kui kahe käega rebiminegi maksimaalse kiiruse arendamist ja suur jõu ja energia kontsentreerimist tõsteliigutuste sooritamisel. Ka äärmist kartmatust tõstekangil oleva raskuse vastu, peale selle painduvust ja täielist tõstetehnilist oskust.

Algajad tõstjad õppigu enne tõstekangi juure asumist kepiga võimlemise liigutuste näol kahe käega tõukamise stiil ja tõste sooritamise liigutused selgeks, siis alles asutagu kangi juure, võttes algraskuseks umbes $\frac{1}{8}$ oma kehakaalust.

Selle kangiraskusega harjutades õpitagu seni kuni kahe käega tõukamise tõsteliigutused omandavad maksimaalse kiiruse ja toimuvad täista mehaaniliselt, n.-n. instinktiivselt. Säärane harjutusviis kaotab ka tõstekangi raskuse vastu aukartuse ja võimaldab sisendada harjutajasse usku järgmiste suuremate raskuste võitmisel.

Et kahe käega tõukamine oma iseloomult kuulub tempotõstete hulka, siis võib seda teostada samuti kui kahe käega rebimist kahes, s. o. egiptuse ja saksa stiilis. Egiptuse ja saksa stiilis kahe käega tõukamise tõste erinevused on tõstekangi maast rinnale võtmise ja rinnalt ülestõukamise juures.

Saksa stiilis tõukamise sooritamisel tõstekangi rinnale võtmiseks istutakse kangile sügavasti alla ja jalad liiguvad kõrvale laiali või jäävad hoopis paigale. Samuti kangi rinnalt ülestõukamisel väljasirutatud kätele liiguvad jalad kõrvale laiali või veidi ette-taha külgedele. Saksa stiilis kahe käega tõukamise sooritamise halvaks omaduseks on, et tõstekangi maast rinnale võtmisel võib tekkida kuni 60% tõstete ebaõnnestumisi. Esile kerkivad peamiselt järgmised tõstete ebaõnnestumisi tekitavad faasid:

a. Kangi maast rinnale võtmisel võib ette tulla keha tasakaalu mittedaavutamine, mille tagajärjel kang kukub maha.

b. Kangi maast rinnale võtmisel võib kangi suure raskuse tõttu sügava allaiste korral tekkida pikaajaline maaskükitamine, mis on määrustes keeldud.

c. Kangi maast rinnale võtmisel sügava allaiste puhul võivad jalad kangi suurt raskust üles ajades liigse pingutuse järeldusel väsida, mille tõttu võib kangi rinnalt ülestõukamine väljasirutatud kätele jalgade nõrga hooandmise tagajärjel ebaõnnestuda.

Peab märkima, et puhtal kujul saksa tõstestiliga tõstab meil ainult A. Luhaäär. Ta on selle stiili välja arendanud täiuslikkuseni kauakestva ja püsiva tahteküllase harjutuse

tagajärjel ja see stiil sobib kõige rohkem tema iseloomule ja isikule.

Teised meie tõstjad kasutavad enamuses egiptuse stiili, mis lühema aja harjutuse kestusel võimaldab otstarbekohaseid ja suuremaid tagajärgi, kusjuures vähem ette tuleb tõstete ebaõnnestumisi. Seepärast on otstarbekohasem kohe õppida egiptuse stiilis kahe käega tõukamist.

Kahe käega tõukamine koosneb kahest võttest:

A. Kangi maast rinnale võtmine.

B. Kangi rinnalt ülestõukamine väljasirutatud kätele.

A. Tõstekangi maast rinnale võtmine.

Määrus ütleb kahe käega tõukamise esimese võtte sooritamise kohta:

Tõstekang peab tema algasendist rinnale viidama ühe liigutusega ja ilma peatusteta nii, et kang enne rinnale jõudmist ei puudutaks allpool rinda asetsevaid kehaosi ja allaiste-asendis ei oleks kehtvat kükitamist ega tahaviidud jala järkude kaupa eesoleva jala kõrvale toomist. Samuti ei tohi kang rinnal olles õlanukkidele toetuda.

Paremaks arusaamiseks võime esimese võtte, s. o. tõstekangi maast rinnale võtmise liigutuste sooritamise, jagada kuude peafaasi.

1. Algasend ja kangi haaramine.
2. Kangi maast lahtirebimine.
3. Seljatõmbega kangi ülespoole viimine.
4. Jalgade hüppega käärideks keha tõstekangi alla viimine.
5. Käte küünarvarreliigestest järsu pöördega kangi rinnale viimine.
6. Tõstekangiga allaiste-asendist püstitõusmine.

1) Algasend ja kangi haaramine.

Tõste esimese võtte sooritamisele asudes ligineda tõstekangile otsejoones keskkoha ni, et jalaääred jääksid 10—15 sm kangist eemale. Asetada jalad umbes 20—30 sm laiusele ni, et jalgade vaheline kujuteldav joon oleks rööbiti kangiga. Haarata õlgade laiuselt kangist mõlema käega kinni, kusjuures neli sõrme oleks pöördud ühele ja põial teisele poole kangi, ja tõstekang asetseks kindlalt peos. Järgmiselt kõverdada jalad põlvest ja keha painutada võimalikult ettepoole, kusjuures käed peavad püsima täitsa sirgetena, s. o. väljasirutatutena ja enam-vähem pingevabalt. Suuremate raskuste tõstmisel on soovitatav tarvitada kangist kinni hoidmisel n.-n. võtit, et kangi raskus sõrmi lahti ei rebiks ja peost välja ei libiseks.

2) Tõstekangi maast lahti rebimine.

Tõstekangi maast lahti rebimine toimub jalgade ja selja sirutamise püstasendisse, kusjuures käed püsivad sirgetena. On kang jalgade sirgumise tagajärjel jõudnud üle põlvede kõrguse, peab keha olema veel painutatud ettepoole, sest järgnevalt toimub kohe käte ja selja tõmme kangi ülespoole viimiseks ja jalad hakkavad valmistuma hüppeks, et viia keha tõstekangi alla. Selleks üks jalg liigub põlvest kõverdutatult ette, teine väljasirutatult taha varvastele. Ettepoole viidud jalg peab liikuma vähimalt labajala võrra otsejoones edasi ja toetuma kogu jalatallale, mitte aga jääma varvastele seisma. Tahapoole väljasirutatud jalg liigub otsejoones ja põlvest pingutatult taha, et vältida põlvega pöranda puudutamist.

On kang jõudnud üle põlvede kõrguse, toimub üheaegselt kolm tähtsat kangi rinnale võtmise peafaasi, mis on järgmised:

3. Seljatõmme.
4. Jalgade hüpe käärideks.
5. Käte küünarvarreliigeste järsk pööre kangiga rinnale poole.

Tõstekangi jõudes üle põlvede kõrguse, on keha kallutatud ettepoole. Siitpeale teostub järsk selja ja käte tõmme,

mille läbi kang liigub veelgi rohkem ülespoole. Samal ajal toimub välkkiire hüpe jalgade vahetusega, üks ette, teine taha kääreks, ja kogu keha ühes tõstekangiga on momendiks maast õhku tõusnud, kuid eesolev jalg ei või liig kõrgele tõusta, vaid peab pöranda ligidalt ette liikuma. Hüppega kääreks viiakse keha tõstekangi alla, mitte aga tõstekangi eest ära, nagu seda teevad noored. Kasutades selja ja käte tõmmet ühes jalgade hüppehooga pöörduvad käed kiirelt ühes kangiga küünarvarreliigestest üles rinna poole ja kang asetseki rinnal. Kangi rinnale jõudmisel keha on püstseisus — väljasirutatud rinnaga ja väikese kallakuga puusadest tahapoole. Pea on viidud kuklasse ja vaade on suunatud otse üles. Kangi rinnale jõudmise momendil ei tohi keha ette kallutada ja jätta rind välja sirutamata, samuti peab küünarvarre ja randme liigete pööre teostuma välkkiirelt.

Tõstekangi rinnal hoidmisel allaiste-asendis on keha raskus ühes kangiraskusega asetatud rohkem eesolevale jalale.

Tõstekangi maast rinnale võtmise liikumise tee peab kujutama meile sirgjoont ja tõstekang peab liikuma võrdlemisi keha ligidalt mööda.

6. Tõstekangiga allaiste-asendist püstitõusmine. On tõstekangiga allaiste-asendis keha tasakaal saavutatud, siis toimub kohe püstitõusmine. Selleks sirutatakse eesolev jalg püstiseisu ja taha viidud jalg tuuakse peatusteta eesoleva jala kõrvale, nii et jalgadel jääks õlgade laiune vahe.

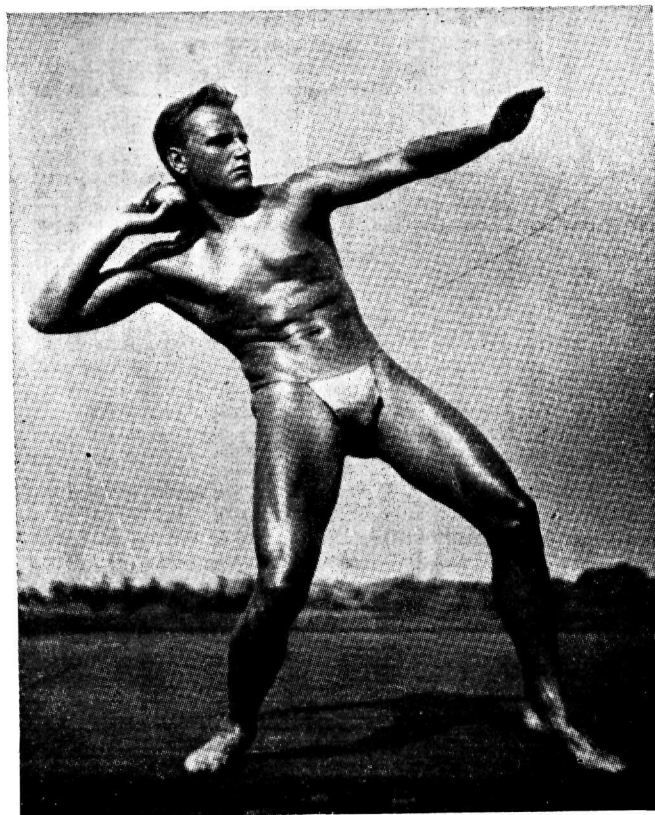
B. Tõstekangi rinnalt ülestõukamine väljasirutatud kätele.

Määrus ütleb kahe käega tõukamise teise võtte sooritamise kohta:

Tõstekangi rinnalt ülestõukamine peab toimuma ühe liigutusega, ilma peatusteta, järelesurumiseta ja käte kõverdumisteta.

Tõstekangi rinnalt ülestõukamine toimub siis, kui on kangiga allaiste-asendist püsti tõustud. Siin toetub kang kogu oma raskusega täiesti rinnale. Käsivarre lihased on lõdvastatud seisundis ja sõrmed hoiavad kangi kõvasti kinni. Jalad on õlgade laiusel teineteisest ja jalgainad on pöördud otse ette. Vaade on suunatud üles. Kangi ülestõukamiseks jalad veidi kõverduvad põlvist, mille läbi keha vajub natuke allapoole, suurema hoo saamiseks. Järgnevalt teostub hüpe käärideks, kusjuures üks jalg liigub põlvest veidi kõverdult ette, teine väljasirutult taha. Samal ajal sirutuvad ühes kangiga käed üles välja ja keharaskus ühes kangi raskusega on toodud eesolevale jalale, mille tõttu keha poeb kangi alla.

Käed painutatakse õlgadest tahapoole ja vaade on suunatud otse ette või maha, kunagi aga mitte üles. Kui vaade suunatakse kangi ülestõukamise kestuse ajal üles, siis see võib põhjustada kangi tõukamist ette, mis raskendab keha

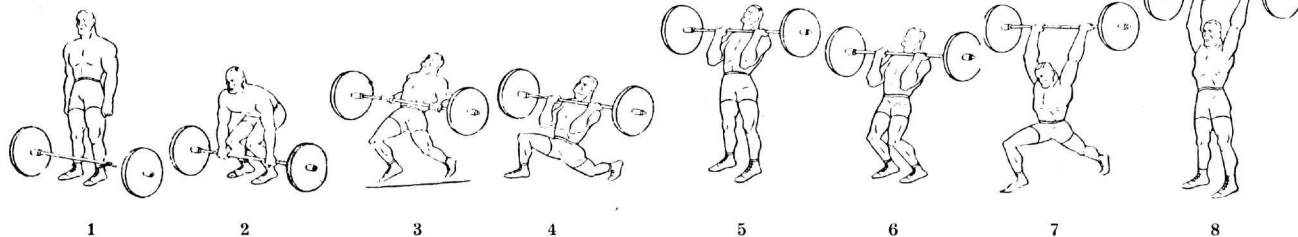
Jõud ja ilu

kangi alla viimist ja kangi ülal hoidmist ning põhjustab tõste ebaõnnestumise. Seepärast kangi ülestõukamine peab toimuma otse üles, mitte ette.

On tõstekang tõugatud üles väljasirutatud kätele ja keha tasakaal saavutatud, sirutatakse eesolev jalg püstiseisu ja tahaviidud jalg tuuakse kohe ilma peatusteta eesoleva jala kõrvale, õlgade laiusele teineteisest.

Tõstekang lastakse alla kohtuniku märguande järgi, esiti rinnale ja siis maha.

Nii teostub kahe käega tõukamine.

1) Algasend. 2) Kangihaaramine. 3) Kangile keha allaviskamine käärhüppega. 4) Kang rinnale võetud alla-iste-asendis. 5) Kang ülestõuke algasendis rinnal. 6) Hoovõtmise kangi ülestõukamiseks. 7) Käärhüppega kangi üles väljasirutatud kätele tõukamine. 8) Ülestõuge teostunud.

Ühises võitluses oma eluõiguse eest

Eesti ja Läti rahvusliku ärkamisliikumise kokkupuuteist

Eesti ja läti rahva geopoliitiline areng, lähedane arvuline suurus, nende asukoha üldiselt sarnased looduslikud tingimused, nende ühesugune sotsiaalne struktuur jne. on määranud nad saatuskaaslasteks. Üheks õpetajaks ja kasvatajaks ses suhtes on ajalugu, eriti need ajastud, kus neil rahvastel on tulnud pidada ühist võitlust oma eluõiguse eest. Iseäranis ülendavalt ja sduvalt mõjub olevikus ja samuti tulevikuski see koostöö ja vastastikune mõjutus ning tunnus, mis valitses nende kahe rahva juhtivate tegelaste vahel rahvuslikul ärkamisajal.

Selle ajajärgu ja nende olude vaatlemiseks on prof. H. Kruus koostanud tõhusa uurimuse, mille alusel saame alamaal piltliku ülevaate Eesti ja Läti rahvusliku ärkamisliikumise kokkupuuteist, mis tohiks meie lugejaid kahtlemata huvitada.

Läti rahvusliku ärkamise algjärk on seotud sellaste silmapaistvate nimedega nagu Kaspar Biezbärd, Juris Allunān, Krišjān Valdemār, Krišjān Baron, Atis Kronvald, Joh. Jurjān. Need mehed on kõik pikemat või lühemat aega viibinud ka Eesti alal, eriti Tartus, kus nad õppisid ülikoolis. Ja esimeseks küsimuseks nende puhul on, kuipalju neil siin viibimise ajal oli kontakti kohaliku eesti ühiskonnaga.

Neist kõige vanem — B i e z b ā r d — oli õppinud 1823.—1826. a. Tartus usuteadust, seega samal ajal, kui siin peaaegu üksiku eestlasena studeeris arstiteadust ärkamisajaeelseid silmapaistvamaid estofiile Fr. R. F a e h l m a n n. Kas need kaks naaberahva sitket poega siin teineteist ka leidsid, on teadmata. Samuti pole mingeid märke nende suhtlemisest ka hilisemal aastail. Pärast peatus Biezbärdi elutee kestvamalt eestlaste maa südames — Viljandis, kus ta oli kakskümmend aastat (1833—1853) kreiskooli õpetajaks ja inspektoriks, seega tegev linnas, mille maakonnas eesti rahvuslik liikumine virgus kõige varem.

Meil ei ole küll mingeid otseseid andmeid Biezbärdi Viljandi-perioodi rahvuslikust tegevusest, mis oleks võinud mõjutada ka kohalikke eestlasi, aga tema teatavat mõju siin võime siiski oletada. Nii kuulus Viljandis tema õpilaste hulka pärasine eesti rahvusliku ärkamise silmapaistvamaid tegelasi Johann Köler, samuti ka Hans Wühner, pärasine Tarvastu kõster-kooliõpetaja ja agar tegelane Eesti Aleksandri-kooli mõtte arendamisel 60-ndate aastate algupoolel. Temasse oli Biezbärd koolis avaldanud sügavat mõju. Viljandi kreiskoolis Biezbärdi ajal oli käinud ka eesti rahvuslikus liikumises, eriti palvekirjade-aktsioonides 60-ndail aastail juhtivalt tegevuses olnud vendade Adam ja Peeter Petersonide vanim vend Jaak, kes oli saanud teatava poliitilise äratuse Biezbärdilt ja mõjutas hiljem ka oma nooremaid vendi. Neist eesti rahvustegelaseks eriti silmapaistev Adam Peterson kirjutab veel oma vanemas easki suure lugupidamisega „vahvast võitlejast Besbardist“:

Eespool mainitud läti rahvuslikest tegelasist Allunān, Valdemār, Baron ja Jurjān õppisid Tartu ülikoolis 50-ndate aastate teisel poolel. Nende kõrval studeeris samal ajal siin hulk teisi läti soost üliõpilasi, kelle koguarv ulatus üle 30-ne. Sellele läti akadeemiliste noorharitlaste kolooniale

lisandus veel rahvakooliõpetaja kutsele valmistuvaid läti noormehi Tartu õpetajate seminarist, mille õpilaskonna koosseis oli tol ajal enamikus lätiline. Kas sel läti koloonial, eriti tema kitsamal, rahvuslikult meeletatud juhtival ringkonnal, millesse kuulus tosinat üliõpilasi, nende hulgas esikohal ülalmainitud rahvuslikud aktivistid, oli lähemaid kokkupuuteid kohaliku eesti elemendiga, selle kohta pole andmeid. Kui seda oligi, siis agatahes mitte kuigi ulatuslikult. Tartu polnud tol ajal veel mingi eesti rahvuslik keskus. Eesti soost üliõpilaste arv oli siin veel õige väike, vahest poole tosinat ümber, kellest pealegi keegi ei tõusnud silmapaistvemale kohale eesti rahvuslikus elus, peale J. Hurda, kes immatrikuleerus 1859. a.

Neist 50-ndate aastate Tartu läti koloonia rahvuslikest aktivistidest tekkis mõni aasta hiljem ainult Kr. Valdemāri lähedam kontakt eesti tegelastega. Kuid veel enne selle isikliku kontakti tekkimist leidis eestlaste poolt tähelepanu tema 1862. a. Leipzgis ilmunud anonüümne brošüür: „Baltische, namentlich livländische Bauernzustände“, milles oli valjult arvustatud Liivimaa agraarolusid Saksamaa olukorra taustal, mida autor oma eelnenud välismaareisil oli võinud isiklikult tundma õppida. See brošüür tõlgiti nähtavasti juba selle ilmumise aastal eesti keele, lõuna-eesti murdesse. Kuigi see tõlge ei ilmunud trükis, ringles ta vähemalt käsikirjas Võrumaa talupoegade keskel. Käsikirja sattus paar aastat hiljem ka ametivõimude kätte ning põhjustas tema tõlkijale Kanepi kihelkonnakoolmeistrile Joh. Eglonile suuri sekeldusi.

Selle, läti ärkamisaja trükitooteist eestlaste juures kõige varemini aktiivset huvi äratanud brošüüri autor Kr. Valdemār sai peagi lätlaste poolel keskseks sidemepidajaks eesti tegelastega. Kõige kestvam ja tihedam suhtlemine arenes tal eesti rahvusliku liikumise radikaalse suuna vanema tegelase, Peterburis asuva maalikunstniku Johann Köleriga.

Seda sidet dokumenteerib ajaloole nende suhteliselt suur kirjavahetus, millest on säilinud Valdemāri kirju Kölerile 104 ja Köleri kirju Valdemāri 17. Hulk kirju, neist rõhukas enamikus Köleri saadetuid, on läinud kaotsi.

Agaga enne kui ulatume nende meeste vahelkordade juure kirjavahetuse põhjal, oli neil kokkupuuteid juba märksa varem. Esimeseks küsimuseks sel puhul on: kunas algas kontakt Köleri ja Valdemāri vahel? — Otsesed andmed selle küsimuse vastamiseks puuduvad. Oletada aga tuleb, et see lähem kokkupuutumine algas 1863. a. teisel poolel. Valdemār oli juba eelmise aasta suvest saadik tegev „Pēterburgas Avīzes“ väljaandmisel. See läti ajaleht pidi äratama peagi tähelepanu ka eesti üksikute haritlaste hulgas, kes tol ajal elasid Peterburis ja 1863. a. sügistelval koondusid väikeseks „eesti patriootide“ ringiks. Huvitavat küsimust, kas Vene pealinna asuvate läti haritlaste varemni alanud rahvuslik tegutsemine etendas osa ka sealsamas asuvate eesti haritlaste rahvuslikul koondumisel, ei ole võimalik andmete puudusel vastata. Agaga tõenäoliselt see teatavat mõju siiski avaldas.

Peterburi „eesti patriootide“ aktiivsemaks meheks ja poliitilisemaks peaks sai peagi maalikunstnik Johann Köler.

Tema lõplik virgumine eesti rahvuslikuks tegelaseks toimus 1863. a. suvel seoses kodumaal tehtud ringreisiga. Sama aasta lõpul ta on tegevamaid mehi Peterburis „eesti patriootide“ koondamisel. Ja nähtavasti samasse ajajärku langeb ka Köleri lähem tutvus Valdemäriaga. Juba mõne kuu pärast ühes kirjas mäluuust 1864 ta nimetab Valdemäri oma sõbraks, kes tema usaldusmehena oma eeloleval reisil läbi Eesti pidi öiendama mõningaid ülesandeid.

Esimeses säilinud kirjas tuleerib Valdemär Kölerit südamesõbraks. Ja kui me siit — 1867. aastast peale — tahaksime kasutada olevate kirjade põhjal pilti saada nende meeste vahekorrist, siis jääb see 1882. aastani õige lünklikuks. Ilmselt on mitmed kirjad siin kaotsi läinud. Kuid nähtavasti on toimunud meeste vahel ka teatav kaugene mine ajavahemikul 1867—1875, missuguse aja kohta nende kirjavahetusest ei ole jälgi.

Ajavahemikul kuni 1881. a. lõpuni kajastuvad Valdemär-Köleri kirjavahetuses mitmesugused isiklikud küsimused. Käsitlust leiavad aga ka üldisema tähtsusega probleemid. Et suuremal määral on säilinud Valdemäri kirju, siis saame siit tema kohta rohkem andmeid kui Köleri suhtes. 1867. a. on Valdemär aktiivses ühenduses M. Katkoviga ja tema „Moskovskija Vedomosti'ga“, millele saadatud kaastöös käsitleb ka Eesti ala küsimusi. Samuti hoolitseb ta, et sama aasta kevadel Moskvas korraldataval suurel etnograafilisel näitusel oleksid ka lätlased ja eestlased küllalt väärilikalt esindatud.

Valdemäri suurimaks lemmikalaks on kogu aja laevanduse arendamise eest hoolitsemine Baltikumi pärisrahvaste keskel. See kuulus ju omajagu tema kui Vene kaubalaevanduse edendamise seltsi asjaajaja-liikme ametiülesannete hulka. Kuid läti rahvuslasena ta pani erilist rõhku just Balti rannikule, tehes suuri pingutusi merekoolide rajamiseks ja laevanduse propageerimiseks rannarahvastiku keskel. Suure aktiivsusega pidas ta ses suhtes silmas ka Eesti ala. 1864. a. oli tema algatusel ja toetusel asutatud Eesti-Läti piiril Heinastes merekool, 1875. a. viis ta läbi merekooli asutamise Paldiskisse ja tema suurejoonelises edaspidises programmis oli asutada uusi merekoole Eestimaa 5—6, Saaremaa 2—3, L'ivimaa rannikule 2—3. Sellest kavast suutis ta suurte pingutustega teostada küll ainult murdosa.

Peale merekoolide asutamise eest hoolitsemise otsis Valdemär otse kirglikult vahendeid ka laevanduse propageerimiseks Eesti rannikurahva keskel. Selleks saatis ta kirjutuse eesti ajalehetele ja hoolitses ka selle eest, et ta spetsiaalne laevandust propageeriv brošüür C. R. Jakobsoni tõlkes eesti keeles päevavalgust nägi.

Ulatuslikumad eesti-läti poliitilised ühisprobleemid on Valdemär-Köleri säilinud kirjavahetuses kuni 1881. a. lõpuni vähe kajastust leidnud. Kuid kindlasti on nad lähemalt kõne all olnud nende suhteliselt sagedastel is'klikel kokkupuutumistel. Samuti on käsitletud neid ka kirjades, mis aga kahjuks pole säilinud. Tähelepanndava erinevusena lähtekoh tades enese ja Köleri vahel märgib Valdemär lahkum'neku Balti edaspidiste reformide väljavaadete hindamisel. 80-ndate aastate algul ta ei pea end enam sellaseks n-n. radikaaliks, nagu ta oli olnud 60-ndail aastail ja nagu püsis sellena Köler ka järgnevail aastakümneil. Radikaalina ta lootnud, et Vene riigivõim, lähtudes oma üldriiklikest huvidest, on võimeline teostama Baltimail põhisemaid reforme. Pettunud selles kontseptsioonis, oli ta hiljem neist lootustest loobunud. Seetõttu ei pooldanud ta ka eesti seltside saatkonna poolt 1881. a. keiser Aleksander III-le esitatud suur-palvekirjas avaldatud soove, mille teostamiseks ta arvas Vene riigivõimu poolt puuduvat igasugused eeldused.

Saanud „möödukaks“, lähenes Valdemär eesti ajakirjanikest rohkem Harry Jannsenile, kes tõusva rahvusliku poliitika vastu oli hakanud uudisena propageerima n-n. „baltluse“ poliitikat. Kui Harry Jannsen 1882. a. hakkas Tall'nnas välja andma oma saksakeelset ajalehte „Die Heimath“, leidis see kohe sooja pooldamist Valdemäri poolt, kes algusest peale selle ajalehe toetamisel ja levitamisel mitmeti tegev oli, tunnustades teda eesti ja läti rahva ühiste sihtide eest võitlevaks häälkandjaks. Kui H. Jannsen oma „Heimath'iga“ Tall'nnas kitsikusse jäi ja läti rahvuslike ringkondade kutsel ja toetusel jätkas oma ajalehe väljaand-

mist Riias, jäi ta ikka veel Valdemäri vaateväljale, kuigi viimane tema häälkandjas lõpuks täielikult pettus.

Resigneerunult taandunud venepoolsete reformide lootusest, läks Valdemär siiski kohe aktiivseks, kui päevakorrale kerkis senaator Manasseini revisjon, mis põhjustaski 1882. a. tema kirjavahetuse tihenemise Köleriga. Ühiselt viimasega oli tal kohe arutamist, kuidas saada Manasseinile eesti ja läti rahva huvide seisukohalt sobivat instruksiooni. Eriliseks mureküsümuseks oli nii Kölerile kui Valdemäri leida revisioonidele senaatorile abilisteks kohaseid lätlasi ja eestlasi. Valdemär omalt poolt võttis selleks üksikasjalise vaatluse alla kogu endale tuttava läti intelligentsi nii Moskvas, Peterburis kui Riias ja arutles põhjalikult, kuidas organiseerida Manasseinile kaastööd kohalikkude olude objektiivseks ja igakülgeks valgustamiseks. Vana „radikalism“ löi nüüd Valdemäris uuesti lõkkele, nagu ta avaldus samal ajal ka teises küsimuses, nimelt 1882. a. algul Peterburi saata kavatsatud läti delegatsiooni eest hoolitsemises, milleks ta nõutas ka Kölerilt abistust. Samuti pidi Köler aitama ka teist läti delegatsiooni järgmisel aastal.

Nagu varem, nii jätkus ka 80-ndail aastail koostöö Valdemäri ja Köleri vahel kohalikkude võimude poolt taga kiussatud eesti ja läti rahvuslike tegelaste abistamisel. Nii toetas Valdemär raskustesse sattunud eesti tegelasi, vendasid Petersoni ja M. Mitti, Köler omalt poolt läti toimetajat Veinbergi j. t.

Köleri vähestest kirjadest ei saa kuigi palju andmeid tema huvi ja orienteerituse kohta läti rahvusliku liikumise eriküsümuste suhtes. Valdemäri kohta palju suuremas ulatuses säilinud materjal näitab, et ta oli väga elavas kontaktis eesti ühiskonna päevamuredega, eriti nendega, mis olid seotud J. Köleri nimega.

Nagu Valdemär 60-ndate aastate algupoolel oli katsetanud läti koloonia asutamisega Novgorodi kubermangu, nii seisis Köler paarkümmend aastat hiljem samalaadilise eesti koloonia rajamise eesotsas. Koos eesti asunikega ostis ta 1882. a. Krimmis suure Kuntagani mõisa, sattus aga oma konsortsiumiga juba esimeste väljamaksude puhul rahalistesse raskustesse. Pingsed katsed asja päästa ei annud soovitud tulemust ja mõis läks mõne aasta pärast oksjonile, millega kogu üritus lõppes täieliku fiaskoga. Seni aga, kui see polnud sündinud, oli Valdemär omalt poolt mitmeti abistamas Kölerit Kuntagani küsimuses, nii nõuannetega kui ka raha hankimise katsetega.

Seoses Kuntagani ostmisest tekkinud raskustega püüdis Köler 1883. a. algul saada laenu Eesti Aleksandri-kooli kapitalist, mis leidis aga vastuseisimist peakomitee presidendil J. Hurda poolt. Sellega ühenduses tõusid lahkeliid ja tülid E. Aleksandri-kooli komitees enneolematu teravuseni. Neis tüldes oli Valdemär kogu aja truuult Köleri poolel. Viimane omalt poolt hindas Valdemäri seisukohta niivõrd kõrgelt, et pidas tarvilikuks selles küsimuses ühe oma tähtsaima avaliku kirja Hurda vastu lasta enne selle avaldamist oma läti sõbral läbi vaadata. Viimane tegigi seda, andes Kölerile õige üksikasjalist nõu, kuidas eesti rahvuslikes üldhuvides esineda Hurda vastu võimalikult mõõdukalt.

Elavana püsis Valdemäri huvi 80-ndail aastail ka eesti rahvusliku suurürituse vastu. Eesti Aleksandri-kooli kohta ta nõutas korduvalt üksikasjalisemat informatsiooni ja toetas seda ka omalt poolt nõuannetega. Iseäranis südame lähedal seisis talle eesti kaubalaevastelisi „Linda“ saatust. See eesti rahvusliku ärkamisliikumise õhkonnas tõusnud majanduslik üritus sündis kõige otsemas seoses selle laevanduse arendamise propageerimisega, mille nii tulihingeliseks kandjaks oli Kr. Valdemär. Ta valiti ka „Linda“ esimesel koosolekul 1879. a. seltsi asjatundjate-komiteesse. On aimatav Valdemäri suur huvi sellele oma lemmikalalise ja naaberrahva majandusliku suurürituse vastu, aga pole teada, kuipalju ta sellele tegelikult sai lähedal seista selle tegevuse esimesil aastail.

Kui aga „Linda“ tegevus oli hakanud allamäge minema, ühtlasi ära libisedes oma põhisuunalt, mille eesmärgiks pidi olema laevanduse arendamine, astus Valdemär asjale vahele. Augustis 1883 kurtis ta Vene kaubalaevanduse edendamise

selti koosolekul teravalt „Linda“ kõrvalekaldumist oma peapõhimõttest ja oli kogu järgneval ajastul kategooriliselt selti reorganiseerimise vastu, millega sellest taheti teha üldkaubanduslik ettevõtte. Oma suurte kogemustega laevanduse arendamise alal ja samuti seoses läti „Austra“ arenguteest saadud tähelepanekutega püüdis ta „Linda“ juhtimise kohta anda elutarku näpunäiteid, mis aga ei leidnud rakendamist.

Ka teisel eesti ärkamisaja tähtsaimal tegelasel ja tolle ajastu suurimal poliitikul C. R. Jakobsonil oli lähema'id isiklikke kokkupuuteid ja kirjavahetuslikku suhtlemist Kr. Valdemäri'ga. Selle suhtlemise kohta on säilinud 13 Valdemäri kirja Jakobsonile ja 2 Jakobsoni kirja Valdemäri'le.

Nende meeste isiklik tutvus aga ulatub kindlasti sellele aega, kui Valdemär elas veel Peterburis. Teatavasti ärkas C. R. Jakobson aktiivseks rahvuslaseks alles 1865. a. Ja sellesse, võib-olla aga ka järgmisse, aastasse langebki tutvumine Valdemäri'ga, mis tõenäoliselt toimus J. Köleri vahendamisel. Selle tutvuse alguse lähemad üksikasjad on teadmata. 1868. a. kevadel aga tõlkis Jakobson Kr. Valdemäri algatusel eesti keele tema saksa ja vene keeles ilmunud brošüüri, mis ilmus s. a. pealkirja all: „Meie Kaubalaevavägi Lääne meres“ (Tartus 1868) ja trükiti Holstres korjanduse teel kogutud rahaga. Nii kujunes selle lätlaste ja eestlaste keskel laevandust propageeriva raamatukese väljaandmine omaviisiliseks eesti ja läti koostöö üheks esimeseks avalduseks.

Säilinud kirjavahetus Valdemäri ja Jakobsoni vahel 1869. aastast peale keerleb peamiselt kahe küsimuse ümber. Esiteks käsitletakse selles eesti radikaalse ajalehe väljaandmiseks loa saamist. Teiseks küsimuseks on laevandust propageeriva eestikeelse kirjanduse soetamine ja levitamine.

Peterburi „eesti patriootidel“, eriti Köleril, kes polnud rahul J. V. Janneni toimetatud „Perno Postimehe“ ja hiljem „Eesti Postimehe“ vagatseva, liigse usulise moraliseerimise ja saksameelse orientatsiooni vaimuga, oli juba 1864. a. kavatsus hakata Peterburis välja andma radikaalsema ilmega eesti ajalehte, milleks nähtavasti andis omajagu õhutus lätlaste „Peterburgas Avizes“. Kuid Janneni-vastast opositsiooni kandvate ja juhtivate elementide hõredus, mitteküllaldane sisemine kandejõud ja koondumatus tõkestab oma kindlakujulisema poliitilise häälekandja soetamist. Alles C. R. Jakobson võtab selle küsimuse 1868. a. sügisel tõsiselt südamesse, esitades valitsusvõimudele esimese palve uue ajalehe väljaandmiseks loa saamiseks. Sel palvel aga pole tulemusi, nagu paljudel järgnevatelgi. Jakobson kirjutab kümneid kirju ja peab otse meeleheitlikku võitlust, aga see kõik jääb tervelt üheksa aasta kestel tagajärjetuks. Alles 1878. a. märtsis võib ilmuda tema „Sakala“ esimene number.

Valdemär omalt poolt võttis Jakobsoni ajalehe väljaandmiseks loa hankimise eest kõigiti suure innuga osa, püüdes selleks kasutada oma suhteid Vene riigiametnikega, eriti aga mõjuka „Moskovskija Vedomosti“ toimetaja M. Katkoviga, ja andes Jakobsonile mitmesuguseid kasulikke näpunäiteid.

Oma esimeses säilinud kirjas — 6. jaanuarist 1869 — on ta informeeritud Jakobsoni esimesest katsesest oma ajalehe väljaandmiseks luba saada ja juurdleb põhjalikult, miks see palve senini ikka veel rahuldamata on. Arvestades asjaolu, et ametivõimud on lätlastele olnud vastutulelikumad, andes neile veel eelmisel sügisel loa Riias uut edumeelset ajalehte välja anda, samuti võimaldades uue läti selti asutamist jne., arvab Valdemär, et riigivõimul ei saa kuidagi olla sihteadlikku püüet tõkestada eestlaste rahvuslikku arenemist, vaid et Jakobsoni palve on jäänud rahuldamata mingil juhuslikul põhjusel, mida ta soovib kõigepealt selgitada. Omalt poolt lubab ta mitmeti kaasa töötada Jakobsoni palve toetamiseks, kavatsedes muuseas sellest kirjutada ka Katkovi häälekandjas.

Jakobsoni esimene katse oma ajalehe väljaandmiseks luba saada nurjub. Tulemuseta jäävad ka järgmised katsed. 1871. a. kevadel teatab ta ühele oma sõbrale, et ta on juba viis korda palunud luba oma ajalehe väljaandmiseks, aga ikka eitava vastuse saanud. Nüüd on ta teinud kuuenda

katse ja juba ligi 50 kirja ses asjas kirjutanud. Kuna ta varem oli kavatsenud oma häälekandjat välja anda Peterburis, on nüüd selle ilmutumisekohaks ette nähtud Tallinn. Siia asubki ta sama aasta suvel elama, nähtavasti kindlama lootusega kui varem, et loa saamise katse seekord õnnestub.

Jakobsoni vahepealsete rohkearvuliste katsete puhul oma ajalehe väljaandmiseks loa nõutamisel pole teada, kuipalju neisse oli pühendatud Valdemär. Väga tõenäoline on aga, et ta oli neist informeeritud ja omalt poolt astus kõik võimalikud sammud asja lahendamiseks. Seekordse katse puhul aga rõhutas ta küsimuse vastu oma huvi „kõrgeimal määral“, toonitades, et üritus nüüd peab „igal juhul teostuma“. Toetudes oma lähedasele vahekorrale Katkoviga lubas Valdemär novembri lõpul 1871 nõutada temalt soovitusi nii ülemtrükivalitsuse uuele juhatajale kui ka Eestimaa kubernerile Jakobsoni palve kiireks ning rahuldavaks otsustamiseks. Samas suunas on Valdemär ka järgmistel kuudel aktiivne. Kuigi seekord asja püüavad toetada Peterburis ka Jakobsoni eestlastest sõbrad ja ta ka isiklikult püüab mõjutada Eestimaa kubeneri, nurjub ta seekordnegi katse.

Veel 1876. a. algul oli Jakobsonil oma ülalmainitud palvele vastus ülemtrükivalitsuselt saamata. Vahepeal oli ta oma isiklikus elus teostanud suuri muudatusi, oli olnud talukirjutaja ja hakanud lõpuks taluperemeheks. Kuid veendumus oma ajalehe vajaduses, mille ülesandeks pidi olema rahva poliitiline äratamine, polnud tal kustunud, vaid oli saanud aina kindlamaks. Nii saatis ta 1876. a. algul ülemtrükivalitsusele uue palve, et tal lubatakse varem kavatsatud ajalehte välja anda Viljandis. Asja kiirustamiseks palub ta toetust ka Valdemäri'lt. Viimane pidaski nüüd oma järjekordsel Peterburi külastamisel asja kohta lähemalt nõu Köleri'ga ja saatis Jakobsonile uue ajalehe asutamise asjus rea kasulikke näpunäiteid. Kuid Valdemäri seekordnegi hoolitsemine oli tulemuseta. Jakobson sai peagi oma palvele ülemtrükivalitsuselt eitava vastuse.

Kui Jakobsonil viimaks õnnestus 1877. a. lõpul saada luba oma ajalehe „Sakala“ väljaandmiseks Viljandis, oli sel puhul siiramate rõõmustajate hulgas ka Valdemär. Samuti läks talle sügavasti südamesse ka 1879. a. kevadel „Sakala“ sulgumine ametivõimude poolt 8 kuuks. Ta katsus ka omalt poolt õigustada „Sakala“ senist suunda ja kasutada oma sidemeid, et selle sunnitud seisaku aega lühendataks, mis aga ei annud tulemusi.

Teine keskne küsimus Valdemär-Jakobsoni kirjavahetuses — nimelt läti tegelase algatatud laevanduse-propaganda — kajastub enamikus tema säilinud kirjades. Eriti elustub Valdemär ses suhtes kohe, kui Jakobson oli saanud loa oma ajalehe väljaandmiseks. Tema mõjutusel ilmubki „Sakalas“ laevandust propageerivaid kirjutusi. Ühest neist ja just Valdemäri pikemast artiklist, tehakse ka 3000-eksemplari-line äratrükk, mis valmis autori erilisel hoolitsusel ja erilisel toetusel.

Peale Köleri ja Jakobsoni oli Valdemär tuttav veel teistegi omal ajal „Peterburi eesti patriootide“ ringkonda kuulunud meestega, neist nähtavasti rohkem keisri ihuarsti dr. Ph. Karelliga, kes muuseas 1864. a. veebruaris oli Valdemäri pulmas, ja ametnik N. Russoviga, kellest eriti viimane osutas talle mõningaid isiklikke teeneid.

Valdemäri tuttavatena tuleb eesti tegelastest veel märkida vendi Adam ja Peeter Petersoni, kes olid etendanud juhtivat osa eesti talupoegade palvekirjade-aktioonides 60-ndaail aastail. Kui nad sattusid kohalikkude ametivõimude tagakiusamise alla, abistas Valdemär neid mitmeti protsessimistel. Ja kui nad lõpuks Liivimaalt välja saadetuna olid sunnitud elama Vene sisemaal, külastasid nad Moskvas sageli ka Valdemäri, kelle kaudu nad tutvusid ka Vene nationalistlike tegelastega, muude seas J. Samarini'ga. Veel aastakümneid hiljem kirjutab A. Peterson Valdemärist suure lugupidamisega, tunnistades tema suuri teeneid ka eestlastele. Tema austus Valdemäri vastu avaldub kujukalt ühes ta hilisemas kirjas:

Nii ausaid rahva mehi, kui Köler ja Woldemar olivad, kes meie rahvast nii palavalt ja puhtast südamest ilma vähemagi auuahnuseta ja omakasupüüdeta on armastanud, — ei ole ma mitte leidnud. Köler oli tõesti suur Eestlane ja Woldemar veel suurem Lätlane.

Oleme seega märkinud kogu eesti tegelaste ringi, kellele oli lähemaid või pealiskaudsemaid kokkupuuteid Kr. Valdemäri. Need tegelased kuulusid rõhuvas enamikus eesti ühiskondliku mõtte radikaalse suuna esindajate hulka, kelle tutvus algas Peterburis 60-ndail aastail vastastikuse vaimusuguluse ja ühiste eesti ja läti rahvuslike ülesannete ja sihtide tunnetuse õhkkonnas. Kr. Valdemär sai lätipoolset eriti aktiivseks suhtlemist arendavaks keskuseks, kellele eestlaste poolle arenes iseäranis lähedaseks vahekord J. Köleriga. Küllaltki tihe oli Valdemäri suhtlemine ka C. R. Jakobsoniga, kuna läbikäimine teiste eesti tegelastega oli enam perifeerses osas.

Valdemäri eestlastega suhtlemise peateljeks oli tema väsimatu hoolitsus laevanduse propageerimise ja arendamise eest. Käsitlust leidis ka kirju rida suur- ja väikeprobleeme rahvusliku liikumise alalt. Valdemär oli teadlikum kui ükski teine kaasagne läti või ka eesti rahvuslik tegelane haritud eestlaste ja lätlaste vaimse lähenemise tähtsusest.

Läti ärkamisaja tipp-tegelastest paelub kõnesolevalt seisukohalt meie tähelepanu veel Atis Kronvald, kes just meie rahvusliku tõusu hoogsamal ajastul elas pikemat aega Tartus. Siin veedetud aastad (1865—1867 ülikooli juures asuvaal pedagoogilistel kursustel ja hiljem kuni 1873. a. suveni õpetajana kohalikus õpetajate seminaris) olid Kronvaldil tema rahvusliku ilmavaate lõpliku kujunemise ja küpsemise ajaks, mille kohta kirjanduslikuks avalduseks oli tema 1872. a. ilmunud brošüür „Nationale Bestrebungen“.

Kronvaldi võimalikest kokkupuuteist eesti tegelastega ja nende vastastikustest mõjutustest puuduvad meil otsesed teated. Kas ta jalad ka üle „Eesti Postimehe“ toimetaja J. V. Jannseni läve ulatusid, on meile teadmata. Kontaktis oli ta aga eesti õpetajatega, nende hulgas eesti rahvuslikes ringkondades omajagu liikuva G. Blumbergiga, Kreutzvaldi väimehega. Samuti puutus ta nähtavasti kokku ka Jakob Hurdaga, kes juba tol ajal kuulus eesti juhtivate rahvuslike tegelaste hulka.

Kui mitte muul teel, siis oli tal kokkupuuteid Hurdaga vähemalt Tartu kooliõpetajate poolt korraldatud omavahelistel „pedagoogilistel õhtutel“. Nagu nende äärmiselt lünklikest protokollimärkmetest nähtub, ei olnud Kronvald neil pedagoogilistel õhtutel, millel arutati üldisemaid ja erilisemaid kasvatuseduslikke küsimusi, küll kuigi sagedane külaline. Võib-olla võorastas Kronvaldi, kellele muide oli omane otse vaimustatud andumus oma õpetaja-kutsele, oma linna ametivendade koosviibimiste liiga tugevasti alla kriipsutatud saksuse vaim. Seevastu Hurt külastas neid õhtuid oma kooliõpetajaks oleku ajal (1868—1872) märksa sagedamini, tõenäoliselt vist küll heasoovlikkusest oma vana heategija ja äiapapa dr. C. Oetteli vastu, kes oli nende koosviibimiste agaramaid tegelasi. Ühel ning samal ajal on siiski mõlemad, nii Hurt kui Kronvald, esinenud Tartu pedagoogilistel õhtutel. Ja mõlemad on käsitelnud küsimusi, mis seal tavaliselt kõne all olnud probleemide ringist välja ulatuvad. Novembris 1869 kõneles Hurt maakoolide oludest ja nende parandamisest maakreiskoolide kaudu. Sama õppeaasta lõppkoosolekul juunis 1870 esines Kronvald ettekandega läti rahvalaulu ja selle tähtsuse kohta rahvusteadvusele. Siis kõneles Hurt veel sama aasta novembris eesti keele kui õppeaine sissetoomise kohta kõrgemasse koolidesse. Sellega nähtavasti piirduski kummagi rahvustegelase aktiivne osavõtt Tartu „pedagoogilistest õhtutest“. On tähelepanv, et kumbki oli valinud oma käsitlusaineks küsimusi oma rahvuse kultuuri alalt, mis näitab kooskõla nende teemade valikul.

Mõlemad, nii A. Kronvald kui J. Hurt, olid tol ajal oma rahva emakeelse kultuuri ideoloogia silmapaistvad arendajaid. Nende järelejäanud avaldustes esineb tugev vaimusugulus ja kohati ühesugune argumentatsioon. Küsimus nende vas-

tastikustest mõjutustest ja kumma mõju teisesse siin algatavam ja tugevam oli, peab jääma esialgu lahtiseks.

*

Püüdnud käsitelus märkida olulisemaid kokkupuuteid eesti ja läti rahvusliku ärkamisliikumise tähtsamate tipp-tegelaste vahel, saame vastava allikmaterjali lünklikkuse tõttu küll veel kaunis fragmentaarset pildi. Kuid nende tegelaste vastastikuse suhtumise üldilme avaldub selleski täie selgusega, mille põhisemaks jooneks on vastastikusele austusele ja tunnustusele ja ühiste rahvuslike huvide tunnetusele rajatud koostöö vaim. Selle koostöö vaimu ilmekamaks avalduseks oli Köleri ja Valdemäri vastastikune truu sõprus ja abivalmis olek nii rahvuslikes kui isiklikes küsimustes, mis on jäänud kaunima leheküljena Eesti ja Läti vahekordade ajalukku.

Agas juhtivate tegelaste kokkupuuted ja nende koostöölised üritused olid ainult üks, kuigi väga oluline, osa eesti ja läti ärkamisliikumise vastastikustest mõjutustest. On hea meel märkida, et eesti ja läti rahva saatuskaaluse vaim elas ja süvenes mitte üksnes juhtides, vaid ka laiemas ühiskonnas ning viljastas ja rikastas vastastikku rahvuslikku üritlikust nii ühel kui teisel poolel.

See avaldub eriti kujukalt juba meie ärkamisliikumise algul eesti vanima ja hiljem populaarseima rahvusliku suurürituse — Eesti Aleksandri-kooli asutamiseks arenenud liikumise tekkimisel. Selle mõtte arengus esimeseks etapiks oli soov mälestada keiser Aleksander I-st, kelle ajal oli teostunud eesti ja läti talurahva vabastamine pärisorjusest. Sel puhul tõusebki Viljandimaal koolmeistrite ja talupermeeste kitsamas ringis kavatsus rajada Aleksander I-le aumammast Eesti ja Läti piirile mõlema rahva ainelisel kandel. 1862. a. sügisel langeb ausamba ehitamise kavatsus tagaplaanile, esikohale tungib Aleksandri-nimelise kõrgema eesti kooli asutamise mõte. Kuid sellegi puhul loodavad algatajad, et tema teostamiseks „Läti naabrid“ kaasa aitavad.

Sellest kaasaitamisest ei tulnud hiljem küll midagi välja, kuna Eesti Aleksandri-kooli asutamine kujunes puhteesti liikumiseks. Kuid see eestlaste algatus sai omajagu tõuget andvaks samalaadilisele üritusele lätlaste juures. Kui A. Kronvald oma Tartu-perioodil arendas mitmel puhul oma kirjades läti kõrgema kooli asutamise mõtet ja lõpuks Riia Läti Selts 1869. a. otsustas asuda eeltööde tegemisele sellise kooli asutamiseks, mis ühtlasi pidi kandma Aleksandri-kooli nime, oli Eesti Aleksandri-kooli mõttel juba pikk areng seljataga.

Läti poolel osutab samal ajal ühistunnet oma põhjapoolse naaberrahva suhtes Riia Läti Seltsi asutamise eellugu, mis teatavasti kasvas välja 1868. a. viljakaldusest tabatud Eesti ala abistamiseks asutatud „Läti abiandmise seltsist puudust kannatavatele eestlastele“.

Edasi olid tugevasti läbi põimitud vastastikuste mõjutustega 60-ndate aastate ja ka hilisemad palvekirjade-aktioonid nii eestlaste kui lätlaste juures, rahvuslikud laulupeod jne. Ka ärkamisaja rahvuslikud majanduslikud üritused — laevandusseltsid, eestlastel „Linda“ ja lätlastel „Austra“ — on omal kombel sõsarettevõtted.

Eriti märgatavad on 60-ndail ja 70-ndail aastail läti rahvuslike tegelaste ideoloogilised mõjud ka eesti rahvuslikku vaimumaailma. Biezbardi, Valdemäri ja Kronvaldi saksakeelsed brošüürid on ilmselt viljastanud ka eesti rahvuslikku mõtet. Seevastu on Fr. R. Kreutzvaldi „Kalevipoeg“, mis nii oluliselt on mõjutanud eesti rahvuslikku mentaliteeti, omakorda viljastanud ka läti rahvuslikku luulet. Ja kui selles vaimusuguluses ilmunud A. Pumpuri läti rahvusliku eepose „Läçplõsise“ peategelane pärast olnud võitlust eesti hiiglase Kalapusaiga (Kalevipojaga) lepib oma vastasega, andes vastastikku töötuse, et see heitlus jäägu viimseks lätlaste ja eestlaste vahel, siis on see leppimine suure sümboli väärtusega eesti ja läti vahekordade mõistmises ja suundamises, nagu see oli omane mõlemale poolele ärkamisajal.

Tsement-betoonist

ehitate sellepärast, et **tsement-betoon** on **põline** ja sellest ehitamine on **odav**.

Tsement-betoonist ehitatakse edukalt:

vundamente ja müüre • seinu (nopsa-, õõnes- ja massiiv-) • põrandaid ja lagesid • treppe, korstnaid • katuseid tsementkatusekividest jne. jne. • puhaslauda-, sigala- ja tallipõrandaid • künasid, silofooid'aid • virtsa- ja sõnnikuhoidlaid • veepaake ja veereservuaare • kaevurakkeid, torusid jne. jne. • sildu, teetruupe • maanteid ja kõnniteid • aia- ja väravaposte • paisu- ja tugimüüre jne. jne. •

*Igasugust juhatus tsemendi õige tarvitamise kohta annab tasuta **A-S. Tsemendivabrik „Port-Kunda“** müügikontori juures asuv*

NÕUANDE-BÜROO

TALLINN, VALLI 4-6, TEL. 450-17